

II RIIGIKOGU

10. istungjärk. Protokoll nr. 322 (20).

1926. a.

II Riigikogu koosolek 12. veebruaril 1926. a.
kell 10 hommikul.

Kokku on tulnud 84 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: sõjaminister **J. Soots**,
haridusminister **J. Lattik**, töö-hoolekande-
minister **Chr. Kaarna**.

Päevakord:

1. Kuldbilansside seaduse muutmise seadus — II lugemisel.
2. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seadus — II lugemisel.
3. Eesti maapanga põhikiri — II lugemisel.
4. Üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadus — II lugemisel.
5. Riigi majapidamise aruande komisjoni esitis riigikontrolööri protesti kohta Lelle-Papiniidu kitsarööpalise raudtee ehitamise asjas.
6. Seadus kodakondsuseta tööliste töö-õnnetuste korral kindlustamise kohta — töö-
kaitse komisjoni ettepanek.
7. Omavalitsuste liitude seadus — oma-
valitsuse komisjoni ettepanek.
8. Riigiasutuste töö koondamise seaduse
maksvuse pikendamise seadus — üldkommis-
joni ettepanek.
9. Meriasjanduse peavalitsuse ja sisevete
uurimise büroo kaubandus-tööstusministeeri-
umi alla üleviimise seadus — üldkommisjoni
ettepanek.
10. Rahvasteliidu põhikirja 16. artikli
I paragrahvi muutmise protokollki kinnitamise
seadus — väliskomisjoni ettepanek.
11. Eesti-Saksa vahelise vahekohtu ja
lepituse lepingu kinnitamise seadus — välis-
komisjoni ettepanek.
12. Maakonnanoükogude valimise sea-
duse täiendamise seadus — üldkommisjoni
ettepanek.
13. Tolliseadustiku muutmise seadus —
rahaasjanduse komisjoni ettepanek.
14. Vene-nöukogude vägede poolt tehtud
sõjakahjude ja rekvisitsioonide tasumise seadus
— rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

15. Vangistuse seaduse muutmise ja sunni-
tööle ning asumisele saatmise seaduse kaota-
mise seadus — üldkommisjoni ettepanek.

16. Ühingute ja nende liitude seadus —
üldkommisjoni ettepanek.

17. Ühingute, seltside, ühisuste ja nende
liitude registreerimise seadus — üldkommis-
joni ettepanek.

18. Kooperatiiv-ühisuste ja nende liitude
seaduse muutmise seadus — üldkommisjoni
ettepanek.

19. Mõnede seltside, ühisuste ja nende lii-
tude likvideerimise seadus — üldkommisjoni
ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei**, vahe-
peal abiesimees **A. Jürman**, pärast abiesimees
J. Zimmerman.

Sekretääri kohal sekretäär **J. Holberg**,
pärast abisekretäär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 10.25 min.

Juhataja **A. Rei**: Avan Riigikogu koos-
oleku. Päevakord on Riigikogu poolt kindlaks
määratud.

Enne päevakorra juurde minekut on sõna
sekretääril teadaande korras.

**1. Teadaand-
mine Th. Tall-
meister'i rah-
vuslik-vaba-
meelse partei
Riigikogu rüh-
mast väljaastu-
mise kohta.**

Sekretäär **J. Hol-
berg**: Mul on au Riigi-
kogule teatada, et juhatus
nimele on tulnud 11. veeb-
ruaril s. a. järgmine kiri:
„Riigikogu juhatusel.
Käesolevaga on mul au
teatada, et tänasest päe-
vast peale rahvuslik-vaba-
meelse erakonna Riigikogu rühmast välja olen
astunud ja kunni uute valimiseni Riigikogus
erapooletuna töötama saan. Tallinnas,
11. veebruaril 1926. a. Theodor Tallmeister“.

12. veebruaril s. a. on tulnud Riigikogu
juhatus nimele teine kiri:

„Riigikogu juhatusel. Meil on au teatada,
et rahvuslik-vabameelse partei Riigikogu rühm
oma koosolekul 11. veebruaril s. a. otsustas
rühma liiget Theodor Tallmeister'it rühma
liikmeks mitte lugeda. Tallinnas, 11. II 26.
Rahvuslik-vabameelse partei Riigikogu rühma
nimel. A. Tamm, J. Uibopuu“.

2. Sõnavõtmi- sed isiklikus asjas.

Juhataja **A. Rei**: Enne päevakorra juurde minekut on sõna isiklikus asjas rkl. Gustavson'il.

O. Gustavson (stp): Nagu Riigikogu eilehommikuse koosoleku stenogrammist näha, on Riigikogu sekretäär härra Holberg härra Kerem'i erakorralise teadaande puhul peetud läbirääkimistel minu kõne ajal minu aadressil kohalt vahele hüüdnud: „Teie olete eht protokollide võltsija“. Ja edasi: „Mina olen pidanud ridade viisi Teie kõnedest maha kustutama seda, mis peale olete kirjutanud, sest Teie kõnele te sootu teist, kui stenogrammis parandate“. Edasi on härra Holberg järjekorras sõna võttes seletanud, et tema on kõnelejate parandatud stenogramme läbi vaadates teinud ääre peale märkusi: „Jääb endine maksma“, sellejuures olla temal olnud aluseks see, „mis trükitud“, sest „trükk on ikka alus, ega keegi ei või midagi välja mõelda“. Kõige selle puhul on mul isiklikus asjus seletada järgmist.

Härra Holberg'i esimene vahelhüüe: „Teie olete eht protokollide võltsija“ käib nähtavasti mitte Riigikogu stenogramme, vaid nende komisjoni protokollide kohta, kus mina sekretääriks olen olnud. See vahelhüüe tehti siis, kui ma tsiteerisin üht riigi 1925. aasta eelarve põllutöoministeeriumi eelarve-komisjoni protokoll, mis minu kirjutatud. Ma ütlesin nimelt: „Protokoll nr. 40. on ette kantud ja härra Arras ei ole selle kohta mingisugust märkust teinud“. Siis järgneski härra Holberg'i inetu vahelhüüe. Ma pean kõige kategooriliselt protesteerima sarnase jultunud ulakuse vastu, mis seda kõlbmatum, et ta tuleb Riigikogu sekretääri poolt. Ma heidan härra Holberg'i aadressil avaliku süüdistuse, et ta jämedalt valetab.

Edasi, mis puutub härra Holberg'i teise vahelhüüdesse, et ta minu kõnedes ridade viisi maha tõmmanud, siis võib ta ju seda tõesti teinud olla. Ma pean aga konstateerima, et mina sellest mitte midagi ei tea. Kodukorra § 109. põhjal võivad oma kõnede kohta ainult kõnelejad ise märkusi teha. Nagu Riigikogu abisekretäär Piiskar juba seletas, on siamaalse praktika järgi arusaamatuste puhul mõne paranduse suhtes alati pööratud kõneleja poole ja viimasega koos arusaamatused lahendatud.

Ja teisiti ei saa see ollagi, sest vastasel korral tekisid veel suuremad arusaamatused ning muutuks üldse tarbetuks kõnede parandamine. Härra sekretäär ütleb, et ta oma mahatõmbamised on teinud selle järgi, mis „trükitud“, sest trükk olla ikka alus. Ma oletan siiski, et härra sekretäär Holberg oma parandused siiski enne teeb, kui Riigikogu protokollid trükki

lähevad. Kui ta aga selle „trüki“ all mõtleb parandamata stenogramme, siis on see „trükk“ igatahes õige kahtlane alus, ja iga Riigikogu liige on võinud vist tähele panna, kui palju seda trükki kui ainuõiget alust usaldada võib.

Aga mind ei pane härra Holberg'i omapärane arusaamine tema kui sekretääri ülesannetest sugugi imestama. Oletada seda, et üks härra, kellel julgust jätkub Riigikogus avalikult õhutada vabrikute mahapõletamist, peaks Riigikogu sekretäärina jagama tavalisi traditsioone peale muu ka stenogramme parandamisel, on lootusetu illusioon.

Juhataja **A. Rei**: Sõna on isiklikus asjas rkl. Martna'l.

M. Martna (stp): Kuna stenogramme parandamine kõne alla on tulnud, pean ma ka oma läbielamistest niipalju ütlema, et meie kiirkirjutamine tihtipeale õige palju soovida jätab. Minul on tihti „ei“ tehtud „ja“ks“ ja vastupidi! Kui nüüd Riigikogu sekretäär tahaks öelda, et mina mitte „ja“ ei ole öelnud, kuna stenogrammis „ei“ on, siis eksiks tema. Kõneleja teab ju ise paremini, mis tema on kõnelenud. Pealegi paistab sagedasti stenogrammi mõttekäigust välja, et seal „ja“ peab olema, kuna ometi „ei“ on järele kirjutatud. Mina ei süüdistata mitte siin meie kiirkirjutajaid, aga minule näib, et see aparaat meil mitte nii ei ole, nagu ta olema peaks, et siin mõndagi parandada oleks. Kui siit järelekirjutatud stenogramm enne parandamist ajalehte läheb, siis loete teie sealt sageli niisuguseid lauseid ja niisuguseid sõnu, mida teie mitte kuidagi omaks tunnistada ei tahaks. Ainult seda tahtsin ma öelda.

3. Kuldbilansside seaduse muutmise seadus — II lugemisel. Üldkomisjoni aruandja **V. Hasselblatt** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri, I osa §§ 1, 2, 6, 11, 13, 15, 19, 21. ja II osa.

Kuldbilansside seaduse muutmise seadus.

I.

18. detsembri 1925. a. „Kuldbilansside seaduse“ („Riigi Teataja“ nr. 2 — 1926. a.) §§ 1, 2, 6, 11, 13, 15, 19, ja 21 muudetakse ja pannakse maksma järgmiselt:

§ 1. Kõik juriidilise isiku õigustega kaubanduslikud, rahalised, tööstuslikud ja ühistegevused ettevõtted, samuti kõik ettevõtted, mis ei ole juriidilised isikud, kuid kasutavad

või kasutada tahavad nendele otsekoheste mak- sude seaduse § 574. antud õigusi, peavad 1. jaanuariks 1926. a. või kui nende äriaasta mõnel teisel tähtajal algama peaks, selleks tähtajaks 1926. aasta jooksul ümberhinnatud bilansid, mis käesolevas seaduses avamisbilans- sideks nimetatud, kokku seadma väärtkindlates Eesti markades, mille väärtus vastab kursile 100 Eesti väärtkindlat marka — 1 kuldkroon — 0,403226 grammi puhaskulda.

§ 2. Avamisbilansi kokkuseadmiseks (§ 1) Eesti väärtkindlates markades tulevad ümber hinnata kõik raamatujärgsed bilansisisekan- ded, mille summad Eesti markades vastavate aktiva ja passiva sissekannete tõelisele väärtu- sele väärtkindlates Eesti markades § 1. tähen- datud kursi järgi ei vasta, sealjuures kinni pidades käesoleva seaduse alljärgnevatest nõue- test.

§ 6. Tegevuskapitaali objektide (äri- maksuseaduse käsitamise instruksiooni § 55. p. 6) tõelikuks hinnaks loetakse, kui tegemist omas ettevõttes valmistatud objektidega — valmistamishind bilansi tähtpäeval, ning kui tegemist ostetud objektidega — soetamishind bilansi tähtpäeval. Vananenud või vigastatud tegevuskapitaali objektidel tulevad maha arvata valmistamis- või soetamishinnalt väärtuse kaha- nemisele vastavad summad.

§ 11. Käesoleva seaduse §§ 2.—10. nõue- tele vastavalt kindlakstehtud ettevõtte puhas- vara tuleb üles võtta avamisbilanssi põhikapi- taalina.

Avalikult aruandvate ettevõtete juures tuleb põhikapitaali suurus ümarikuks teha väärt- kindlates Eesti markades (§ 1) sel viisil, et selle jagamisel peakoosoleku poolt kindlaksmäära- tava aktsiate või osatähtede arvu peale, iga aktsia või osatähe peale langeb nimeline hind, mis võrdub 5.000 väärtkindlale margale või selle mitmekordselt võetud summale. Üma- rikuks tegemisel ülejääv osa kantakse raama- tusse seadusliku tagavarakapitaali arvele.

Ühistegelistel ettevõtetel on lubatud osa- tähe nominaalväärtust kindlaks määrata mitte vähem kui 1000 väärtkindla marga peale. Raha- ministri loaga võib osatähe alammäära alandada kunni 500 väärtkindla margani.

Märkus 1. Ühistegelised ettevõtted võtavad puhaskulda oma avamisbilanssi- desse tagavara- või amortisatsiooni kapi- taalina peakoosoleku määramist mööda, eraldades sellest osakapitaali sarnases suu- ruses, nagu see oli 31. detsembril 1925. a.

Märkus 2. Aktsiapankade kapitaalide jaotus bilanssides põhi- tagavara- ja eri- kapitaalideks sünnib aktsiaseltsi peakoos- oleku otsuse põhjal rahaministri loal.

§ 13. Kui Eesti marga kurss äriaasta jook- sul kõikuv olnud vahekorras kuldkrooniga, arvatakse äriaasta lõpul Eesti markadesse ümber enne saldode ühendamist lõpubilansis ärimaksuseaduse käsitamise instruksiooni § 55. p. 7. põhiväärtused ja sama instruksiooni paragrahvi p. 8. ettenähtud kapitaali summad, kuivõrd need aasta avamis-kuldbilansis juba olemas olid, viimase börsikursiga enne bilansi tähtpäeva ja, kuivõrd need äriaasta jooksul suurenenud, vahekorras, mis kuldkrooni kursil järgnenud suurenemise päeval ja kuldkrooni kursil viimasel börsipäeval enne lõpubilansi tähtpäeva oli. Kui sel teel saadud lõpubilansi § 1. tähendatud väärtkindla Eesti marga ja raamatujärgsete Eesti marga väärtuste vahed ümberhindamise läbi puudutatud arvetele sisse kantud (põhivara arve, kapitaalide arve ja kasude ning kahjude arve), asutakse arvete sal- dode ühendamisele lõpubilansis.

§ 15. Ümberarvatud avamisbilansi kinni- tamine järgneb avalikult aruandvates ettevõtte- tes peakoosoleku poolt, usaldus- ja täisühisus- tes oma terve varandusega vastutavate osa- nikkude poolt ning üksiku isiku eraomanduses olevates ettevõtetes omaniku poolt.

Avalikult aruandvad ettevõtted võivad oma bilansid kuulutada väärtkindlates Eesti markades.

§ 19. Pärast kinnitamist bilansside kont- rollkomisjoni poolt tembeldatakse kõik akt- siad või osatähed muudetud põhikirja kohaselt väärtkindlate markade peale ümber või tunnus- tarakse aktsiad või osatähed maksvusetuks. Viimasel juhtumisel antakse vanade aktsiate või osatähtede asemele uued väärtkindlates markades välja.

§ 21. Iga ümbertembeldatud või uuesti väljaantud aktsia või iga ümbertembeldatud või uuesti väljaantud osatähe pealt võetakse kantseleimaksu kolme marga suuruses.

II.

Käesolev seadus hakkab maksma välja- kuulutamiseiga „Riigi Teatajas“.

4. Riigikogu valimise, rah- vahäaletamise ja rahvaalgata- mise seadus — II lugemisel. Riigikogu valimise, rahvahäaletamise ja rahvaalgatamise õigu- se seaduse muutmise seaduse komisjoni aruandja **A. Ander- kopp** (loeb): Riigikogu valimise, rahvahäaletamise ja rahvaalgatamise seadus.

V. Hasselblatt (sks): Valimisseaduse pealkirja kohta sõna võttes tahaksin mina vastu vaielda nendele seletustele, mis härra aruandja

poolt sai eile nende põhimõteteliste küsimuste kohta ette toodud. Mina jään selle arvamise juurde, et käesoleva seadusega meie rikume põhiseaduse põhimõtet. Meie ei tohi unustada, et meie põhiseadus on hoopis teistsugune kui teistel demokraatlikudel riikidel. Esiteks on meil see peavahe, et meil on kindlaks tehtud põhiseaduses Riigikogu liikmete arv. Riigikogu liikmete arv on 100 ja see on täitsa ärarippumata sellest, kuipalju inimesi võtab hääletamisest osa.

Teine põhimõte on proportsionaliteet. Kui Riigikogu liikmete arv kindlaks on määratud 100 peale, siis tuleb loogiliselt seda proportsionaalselt jagada. Tähendab niipalju hääli, kui seda ühele sajandikule tarvis on, annavad ühe saadiku.

Peale selle on veel teine asi, milles meie põhiseadus eraldub teiste riikide põhiseadusest. Teistes riikides on selge parlamentarism ette nähtud, tähendab dualism, kus on kaks võimu; meil on aga ainult üks võim — Riigikogu. Valitsus valitakse Riigikogu poolt ja sellega ta ei ole Riigikogust rippumatu asutus. Selle kohta võib muidugi väelda, aga Tartu juriidilises seltsis on siiski otsusele jõutud, et meil dualism puudub.

Võtame selle küsimuse faktiliselt. Kui väiksemad rühmad ei ole koondatud Riigikogus, kuhu siis need peavad pöörama? Kui nad pööravad valitsuse poole, siis öeldakse neile, et see meist ära ei ripu, teie peate esitatud olema Riigikogus. Ja kui neil siis esitajad ei ole Riigikogus, siis puudub neil hoopis esitamise võimalus. Eile toodi näiteid Saksamaa ja Prantsusmaa kohta.

Saksamaal nõutakse, et iga rahvasaadik saaks vähemalt 60.000 häält. Praegu on Saksamaa „Reichstag'is“ umbes 500 liiget, sellest näeme, et seal on umbes 25.000.000 valijaid. Saksa seadus nõuab, et iga saadiku taga seisaks üks sajandik valijaid. Saksa seadus nõuab just sedasama, mis Vabariigi Valitsuse eelnõus nõuti, ja mida mina samuti pooldan ning seaduslikuks pean.

Ka Prantsusmaal ei leia meie väikeste rühmade piiramist. Prantsusmaal määratakse saadikuid vastavalt elanikkude arvule. Kui ühes valimisringkonnas on 220.000 elanikku, siis langeb sinna kolm saadikukohta, kusjuures nõutakse, et need kandidaadid kuuluksid sinna rühma, kus on rohkem kui 10 liiget.

Kõik need võrdlused lonkavad aga mõlematel jalgadel. Meil ei tohiks seda unustada, et meie Riigikogu liikmete arv on põhiseadusega kindlaks määratud ja sellegi tuleksid teoreetiliselt saadikute kohad jagada proportsionaalselt elanikkude arvule. Praktiliselt — tahaksin

siiski teada, kuhu meie jõuame, kui meie niiviisi töötaksime.

Vabariigi Valitsuse eelnõu seati kokku pärast seda, kui rühmad oma seisukohad avaldasid. Kui aga rühmad seda küsimust kaalusid, siis ei mõelnud keegi, et proportsionaliteedi printsiip piirataks kahe või kolme liikme tingimisega. See küsimus kerkis komisjonis ülesse ainult nüüd. Valitsuse eelnõu oli täiesti kooskõlas rühmade arvamistega, aga nüüd võetakse komisjonis täiesti uus paragrahv juurde, millega tahetakse piirata liikmete arvu.

Meie võime nende printsiipidega ja põhimõtetega shongleerida ja teha, mis meie tahame, aga meie kaotame põhimõtet täiesti ära. Sellepärast teen ma ettepaneku, et meie käesoleva seaduseelnõu pealkirja võtaksime vastu järgmisel kujul: „Riigikogu valimiste ja rahvahääletamise seaduse muutmise seadus.“

Juhataja **A. Rei**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Anderkopp**: Lugupeetud rkl. härra Hasselblatt on omalt poolt ette toonud ühe motiivi, mida mina komisjoni nimel kahjuks õigeks pidada ei saa ja mille vastu pean protesteerima. Härra Hasselblatt arvab, et kui Vabariigi Valitsus oma seaduseelnõus teatavat küsimust ei ole puudutanud, et mispärast komisjon seda tegema peab. Härra Hasselblatt tahab sellega öelda, et komisjonil on ainult õigus kinnitada seda, mis valitsus teinud. Siis langeks ometi komisjonide vajadus ära, ja kui härra Hasselblatt järjekindel tahaks olla, siis ei oleks ta niisugust pealkirja soovitanud vastu võtta, nagu tema seda tegi, sest valitsus ei ole ju seda ette pannud. Komisjon on endale täieliku õiguse arvanud, neid küsimusi kaaluda, mis ta eelnõusse on paigutanud ja põhimõttelikult ei saa mina seda seisukohta, mis on ette toodud härra Hasselblatt'i poolt, omaks võtta.

Mis puutub nendesse juriidilistesse väidetes, mida härra Hasselblatt esile tõi ja millest eile pikemalt juttu oli, nimelt esituse piiramise võimalusest, siis ei taha mina selle juurde tagasi tulla, ma olen küllalt pikalt selle juures peatunud. Ma tahaksin ainult öelda, ka tänased väited ei ole põhjendatud. On tõsi, et meie põhiseaduses fikseeritakse Riigikogu liikmete arv, kuid see ei tähenda veel iseenesest seda, et see kord, mis mujal maksev on, peab ka meil maksev olema. Meie katsusime maksta panna proportsionaalse valimise juures iseäraliku arvestamise viisi, mis Belgiast võetud on, kus tuntud d'Hondt'i süsteemi nime all, kes kokku on seadnud. On terve rida valimisseadusi olemas, kus jagaja ei ole

selle süsteemi järgi võetud. Ja kui nüüd see süsteem meie juures tarvitusele võtta, siis võib sarnane asi tulla, et isegi rühmad, kes on saanud 5%, esitust ei saaks. Ometi on ka teised jagajad proportsionaalse valimise süsteemi omad. Nii et see, et meie oleme aluseks võtnud teatava arvu Riigikogu liikmeid, ei tähenda veel seda, et proportsionaalne valimis-süsteem saaks uue seadusega murtud. Ükski seadus, ka mitte põhiseadus, ei keela meile aluseks võtta niisugust valimissüsteemi, nagu see mujal riikides tarvitusel on. Ma peatuksin sellepärast veel mõne teise asjaolu juures. Kõigepealt härra Hasselblatt kaitses eile põhimõtet, et ühe saadiku läbiviimiseks peab koondusel olema vähemalt $\frac{1}{100}$ hääleõiguslikkude kodanikkude häälte arvust. Milles see ennast loogiliselt põhjendada laseb? Kui me tahame selle süsteemi alusel absoluutselt jagada, siis on valitsuse kava ka vastuvõtmatu. Kui Teie seda tunnistate, siis lonkate Teie oma seletusega juba kahe jala peal, kui see võimalik oleks.

Edasi mõned näited. Mina ei vaidle, et meie riigikorras tõesti see dualism puudub, mida meie Inglismaal näeme, kuid meie ei saa sellega kaugeltki öelda, et meil absoluut parlamentarismi ei ole. Siis peame eitava otsuse alla heitma ka Prantsusmaa, kus ei ole ka Inglismaa korda olemas. Prantsusmaal parlamendi laialisaatmise õigus ei ole mitte täidesaatva võimu käes, vaid senat ütleb oma sõna kaasa. Samane dualism puudub ka meil.

Siis Saksamaa. Härra Hasselblatt, ma juba tähendasin, et seal minnakse tegelikult kauge-male sellega, et seal läbi viiakse põhimõte, et on võimalik tõsta häälte arvu, mis ühe saadiku läbiviimiseks tarvilik. Sellega surutakse ometi vähemad rühmad välja, sest kui Saksamaa valiks näiteks selle arvu parlamendi liikmeid, nimelt 100, mis meil on, loomulik, et seal väikesed koondused välja jäävad. Ma kardan näiteks, et Baieri rahvaerakond enam esitust ei saa, sest see on võrdlemisi väike erakond. Kas on siin põhimõttelikult vahet. Mina ütleksin — ei.

Siis Prantsusmaa. Ma olen näidanud juriidilise vahekorra peale, mis valitseb Prantsusmaal täidesaatva ja seadusandliku võimu vahel. On leitud, et siin on teatavad analoogilised jooned Prantsusmaa ja meie vahel, mis ühised on mõlemale maale. Seal on väiksemad erakonnad rohkem piiratud kui meil. Ma tõin näite eile Prantsusmaa proportsionaalsest valimisviisist, ma nimetasin seda proportsionaalseks valimissüsteemiks, aga ma ei soovita seda kunagi meil vastu võtta, sest tema on puudulik.

Sellepärast pean ma ütleva, härra Hasselblatt, et kui Teie arvate, et need põhjendused, mis siin ette toodud, lonkavad, siis nad kahe jalaga longata ei saa. Kui hobune kahe jalaga lonkab, siis ei paista see lonkamine välja, ja kui Teie arvate, et mõlemad jalad lonkavad, siis käivad nad päris õieti.

Juhataja **A. Rei**: Rkl. Hasselblatt'i poolt on ettepanek, pealkirjaks võtta: „Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvalgatamise õiguse seaduse muutmise seadus“. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Panen seaduseelnõu pealkirja hääletamisele komisjoni poolt ette pandud kujul. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on pealkiri vastu võetud.

Aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu § 1.

1. Valimise ja hääletamise ringkonnad ning jaoskonnad.

§ 1. Riigikogu valimisteks ja rahvahääletamiseks moodustab Eesti kümme valimisringkonda, mis häälte äraandmiseks jaoskondadesse jagatakse.

Iseseisva valimisringkonna moodustavad oma administratiiv-piirides: Tallinna linn, Harju, Lääne, Pärnu, Saare, Järva, Tartu, Viru ja Viljandi maakonnad igaüks eraldi, kuna Võru, Valga ja Petseri maakonnad nende administratiiv-piirides kokku ühe ringkonna moodustavad. Maakondade piirides asuvad linnad kuuluvad vastava maakonna ringkonda.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb):

„§ 2. Jaoskonnad määrab kindlaks iga kolme aasta jaoks siseminister nii, et ükski hääletaja võimalikult üle 5 kilomeetri hääletamise ruumist eemal ei asuks. Kaitseväe-osade jaoskonnad määrab kindlaks § 16. ettenähtud väeosa ülem, igakord enne § 21. teises osas tähendatud nimekirjade täienduste ja paranduste algust“.

Käesoleva seaduseelnõu paljundamisel on kahjuks sattunud sisse ka paralleel-paragrahvid, mis komisjoni otsuse põhjal vastu võetud. Selle tagajärg on see, et kui paralleel-paragrahvid ümber nummerdame järjekorra paragrahvideks, muutuvad vastavalt ka paljunduses äratoodud paragrahvide numbrid. Üks niisugune nähtus on näiteks käesolevas paragrahvis, kus tuleb lugeda § 15. asemel § 16. Ma juhin selle peale tähelepanu alguses, sellepärast,

et edaspidi paragrahvisid lugeda õiges järjekorras.

Juhataja **A. Rei**: Panen § 2 hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 2 vastu võetud.

Aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu § 3.

2. Hääleõigus.

§ 3. Igal hääleõiguslikul kodanikul on üks hääl nii Riigikogu valimistel kui ka rahvahääletamisel ja rahvaalgatamise õiguse tarvitamisel.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb):

§ 4. Hääleõigusest jäävad ilma:

1) kes seadusjõusse astunud kohtuotsusega on mõistetud kui nad varemini õigusi ei ole tagasi saanud:

a) sunnitööle — kümne aasta jooksul peale karistusaja lõppu;

b) asumisele vangiroodu, parandusmaija, vangimaija või kindluse õiguste kaotamise või kitsendamise, — viie aasta jooksul peale karistusaja lõppu;

2) kes süüdlaseks mõistetud varguses, välja arvatud juhtumised, mis rk. tr. § 171. p. 2. ette nähtud, petmises, kättesaldatud varanduse omastamises või raiskamises, välja arvatud raiskamised, mis sama tr. s. § 177. teises lõikes ja n. s. § 1681. teises lõikes ette nähtud, varastatud asjade varjamises, teadvalt varastatud asjade ostmises või pandiks võtmises äriajamise näol, võltsimises, liiakasu võtmises, altkäemaksu võtmises, kupeldamises

jurist. — Meie korteriolud on niisugused, et nende üürijad korteri peremehed võivad avaldada väljaüritud korterites kupeldamist, õigemini seda, mis siin „kõlvatuse“ all näib mõeldud olevat. Niisugused korteriüürijad ja peremehed langeksid Saksamaal ja Shveitsis vastava seaduse põhjal raske karistuse alla. Mina tahan teada, kas meil see niisama mõeldud on.

Juhataja **A. Rei**: Sõna on aruandjal.

Aruandja **A. Anderkopp**: Vastuseks härra Martna küsimusele pean tähendama — kahjuks ei ole minul vastava seaduse teksti käes — et need paragrahvid, mis uues nuhtluseaduses kupeldamise ja kõlvatule elule avatlemise karistamise küsimust käsivad, näevad ette karistamist sel korral, kui keegi sel teel mõnesugust isiklikku kasu saab.

M. Martna (stp): Minu arvates saavad vabrikukorterite ja majade väljaürijad oma majade üürist kasu, kui nad ühe toa mitmele leibkonnale välja üüriavad, abielulisi ja mitteabielulisi sel kombel oma üksikutesse tubadesse üürile võtavad. Järelikult peaksid need üürijad niisamasuguse karistuse alla langema, kui Saksamaal ja Shveitsis, sest niisugune väljaüürimine hõlbustab kõlvatut elu.

Juhataja **A. Rei**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Anderkopp**: Vahe seisab selles, härra Martna, et ta üürib korteri mitmele leibkonnale välja, aga ei too inimesi selleks sisse, et läbikäimist võimaldada. (M. Martna stp: See on siis peenike

põhjal või kohtuvõimude poolt mõnesuguses kuriteos vastutusele võtmise pärast.

Sarnane kinnihoidmine ei ole aga takistuseks kinnihoiditava ülesvõtmiseks kandidaatide nimekirja ja tema valimiseks Riigikogu liikmeks, kui tema käesoleva seaduse § 4. põhjal hääleõigusest ilma ei ole jäänud või kui tal põhiseaduse § 28. põhjal hääleõigus ei puudu.

3. Riigikogu valimisi, rahvahääletamist ja rahvaalgatamist toimetavad asutused.

§ 6. Riigikogu valimisi toimetavad: 1) Riigikogu valimiste peakomitee, 2) ringkonna komiteed ja 3) jaoskonna komisjonid.

Rahvahääletamist toimetavad: 1) Riigikogu juhatus, 2) ringkonna komiteed ja 3) jaoskonna komisjonid.

Rahvaalgatamist toimetavad: 1) Riigikogu juhatus ja 2) § 21. ettenähtud asutused.

§ 7. Riigikogu valimiste peakomitee ülesandeks on:

1) Riigikogu valimiste väljakuulutamine ja nende üldise käigu järele valvamine ning selle hõlbustamiseks ja kiirendamiseks vastavate abinõude tarvitusele võtmine;

2) käesoleva seaduse seletamiseks Riigikogu valimiste asjus juhatuskirjade väljaandmine;

3) kandidaatide nimekirjade vastuvõtmine, nende seaduslikuks tunnustamine ja üldiseks teadmiseks avaldamine;

4) selle järele valvamine, et ringkonna komiteed Riigikogu valimiste asjus õigel ajal tegevuse avaksid;

5) kandidaatide nimekirjade ühenduseks liitumise teadaannete vastuvõtmine ja liitumise üldiseks teadmiseks avaldamine;

6) valimiste ümbrikkude ja sedelite, trükitud kandidaatide nimekirjade, protokollide blankide jne. valmistamine ja ringkonna komiteedele ning jaoskonna komisjonidele edasitoimetamine korraldamine;

7) valimiste tagajärgede vastuvõtmine, Riigikogu liikmeks valitud isikute nimekirja kokkuseadmine, selle üldiseks teadmiseks väljakuulutamine ja Riigikogu liikmetele sellekohase tunnistuse väljaandmine.

§ 8. Riigikogu juhatuse ülesandeks on:

1) rahvahääletamise väljakuulutamine ja selle üldise käigu järele valvamine ning selle hõlbustamiseks ja kiirendamiseks vastavate abinõude tarvitusele võtmine;

2) selle järele valvamine, et § 21. ettenähtud hääleõiguslike kodanikkude nimekirjad korras oleksid;

3) käesoleva seaduse seletamiseks rahvahääletamise ja rahvaalgatamise asjus juhatuskirjade väljaandmine;

4) rahvahääletamise ja rahvaalgatamise nõudmiste vastuvõtmine ja nende seaduslikkuse üle otsustamine;

5) selle järele valvamine, et ringkonna komiteed rahvahääletamise ja § 21. ettenähtud asutused rahvaalgatamise asjus õigel ajal tegevuse avaksid;

6) rahvahääletamise ümbrikkude ja sedelite, protokollide blankide jne. valmistamine ja ringkonna komiteedele ning jaoskonna komisjonidele edasitoimetamise korraldamine;

7) rahvahääletamisele tuleva seaduse või seaduseelnõu teksti paljundamine ja edasitoimetamise korraldamine ringkonna komiteedele ja jaoskonna komisjonidele;

8) rahvahääletamise tagajärgede lõpulikkokkuvõtmine ja väljakuulutamine;

9) korralduste tegemine krediidi asjus, mis valimiste ja rahvahääletamise toimetamiseks määratud;

10) rahvaalgatamise nõudmise teksti paljundamine, samuti rahvahääletamise nõudmise teksti kokkuseadmine ja paljundamine ja § 21. ettenähtud asutustele saatmine nende kodanikkude allkirjade kogumiseks, kes nõudmisega ühinevad.

§ 9. Riigikogu valimiste peakomiteel on õigus Riigikohtu üldkoosoleku poole pöörata üldkohusliku seletuse saamiseks nende küsimuste kohta, mis Riigikogu valimiste toimetamisel lahkarvamisi või selgusetust tekitavad.

§ 10. Riigikogu valimiste peakomiteel on õigus tema otsustamisele kuuluvate asjade lahendamiseks tunnistajaid üle kuulata, eksperte määrata ja vastavatelt asutustelt teateid nõuda.

§ 11. Riigikogu valimiste peakomitee otsuste peale nimekirjade tühistamise ja valimiste tagajärgede kokkuvõtmise asjus võivad vastavate nimekirjade ja nimekirjade ühenduste esitajad kaevata Riigikohtu administratiiv-osakonnale 5 päeva jooksul, kaebuseks põhjust andva otsuse tegemise päevast arvates. Kaebus kirjutatakse Riigikohtu administratiiv-osakonna nimele ja antakse Riigikogu valimiste peakomiteele, kes selle ühes asjatoimetusega viivitamata edasi saadab Riigikohtu administratiiv-osakonnale.

Nimetatud kaebused otsustab Riigikohtu administratiiv-osakond vähemalt viieliikmelises koosseisus administratiiv-kohtukorras hiljemalt 5 päeva jooksul kaebuse kättesaamise päevast arvates.

Muis asjus on Riigikogu valimiste peakomitee otsused lõpulikud ja nende peale ei ole edasikaebust.

§ 12. Riigikogu valimiste peakomitee koosneb Riigikogu esimehest kui eesistujast, Riigikogu juhatuse liikmetest, kohtupalati liikmest

kohtupalati valikul ja prokuratuuri esitajast kohtuministri määramisel.

Riigikogu esimees pöörab tarvilikul ajal kohtupalati ja kohtuministri poole Riigikogu valimiste peakomitee liikmete valimiste asjus ja hoolitseb selle eest, et peakomitee õigel ajal oma tegevust alustaks.

Riigikogu esimehe äraolekul täidab eesistuja kohuseid vanem kohalolevatest Riigikogu abiesimeestest.

Riigikogu valimiste peakomitee on otsusvõimeline, kui tema istungist osa võtavad peale eesistuja või tema asetäitja vähemalt 4 liiget, nende hulgas ka kohtupalati liige või prokuratuuri esitaja.

Riigikogu valimiste peakomitee istungitel võivad viibida nimekirjade ühenduste ja iseseisvate nimekirjade esitajad (§ 50), kuid sõnaõigus on neil ainult küsimustes, mis nende poolt esitatud nimekirjade ühendusi või iseseisvaid nimekirju puudutavad.

§ 13. Ringkonna komitee koosneb: Tallinna linna ringkonnas: eesistujast, kelleks on Tallinna linnapea või tema äraolekul tema abi, ja neljast liikmest linnavolikogu valikul; Harju ringkonnas: eesistujast, kelleks on Harju maakonnavalitsuse esimees või tema äraolekul tema abi, kahest liikmest Harju maakonnakohtukogu ja ühest liikmest Baltiski linnavolikogu ja ühest liikmest Nõmme alevivolikogu valikul; Viru ringkonnas: eesistujast, kelleks on Viru maakonnavalitsuse esimees või tema äraolekul tema abi, kahest liikmest maakonnakohtukogu, ühest Narva linnavolikogu ja ühest Rakvere linnavolikogu valikul; Võru-Valga-Petseri ringkonnas: eesistujast, kelleks on Võru maakonnavalitsuse esimees või tema äraolekul tema abi, ühest liikmest Võru maakonnakohtukogu ja ühest liikmest Petseri maakonnakohtukogu, ühest liikmest Võru linnavolikogu ja ühest liikmest Valga linnavolikogu ja ühest Valga maakonnakohtukogu valikul; teistes ringkondades: eesistujast, kelleks on maakonnavalitsuse esimees või tema äraolekul tema abi, kahest liikmest maakonnakohtukogu ja kahest liikmest maakonnalinna linnavolikogu valikul.

Ringkonna komitee on otsusvõimeline, kui tema istungist osa võtavad eesistuja või tema asetäitja ja vähemalt 2 ülemaltähendatud liikmetest.

Ringkonna komiteede asukoht on: Tallinna ringkonnas — Tallinnas, Harju ringkonnas — Tallinnas, Võru-Valga-Petseri ringkonnas — Võru linnas ja teistes ringkondades — vastavas maakonnalinna.

§ 14. Peale eelmises (13) paragrahvis ettenähtud koosseisu astub ringkonna komiteesse Riigikogu valimiste ajaks liikme õigus-

tega üks esitaja iga kandidaatide nimekirja poolt (§ 51).

§ 15. Ringkonna komiteede ülesandeks on:

1) valvamine selle järele, et jaoskonna komisjonid õigel ajal asutataks ja oma tegevust algaksid;

2) linna-, alevi- ning vallavalitsuste korravastase tegevuse kohta antud kaebtuste ja protestide läbivaatamine;

3) kandidaatide nimekirjade avalikuks nägemiseks väljapanemine;

4) abinõude tarvitusele võtmine, et kodanikud kandidaatide nimekirjadega ja rahvahääletamisele tuleva seadusega või seaduseelnõuga saaksid tutvuneda;

5) ringkonna piirides § 21. tähendatud nimekirjadesse ülesvõetud hääleõiguslike kodanikkude arvu teatamine Riigikogu juhatusse ja Riigikogu valimiste peakomiteele;

6) ringkonna piirides kandidaatide nimekirjadele ja üksikutele kandidaatidele antud häälte arvu kokkuvõtmine;

7) ringkonna piirides rahvahääletamisel antud häälte arvu kokkuvõtmine;

8) valimiste materjalide edasiandmine Riigikogu valimiste peakomiteele ja rahvahääletamise materjalide edasiandmine Riigikogu juhatusse.

§ 16. Jaoskonna komisjonid koosnevad: linnas — linnavolikogude, alevis — alevivolikogude ja vallas — vallakohtukogude poolt valitud esimehest, sekretärist ja kahest liikmest.

Kaitseväe jaoskonna komisjonid asutatakse rügementides ja neile vastavates väeosades, kusjuures võib vähemaid väeosasid valimiste ja rahvahääletamise läbiviimiseks teiste väeosade külge liita. Kui rügement või temale vastav väeosa üheskoos ei asu, võib selles tarviduse järele mitu jaoskonna komisjoni nimetada, või mõnda rügemendiosa ligidaleva teise väeosa külge liita.

Kaitseväe jaoskonna komisjonid seisavad koos vastavate väeosade ülemate poolt nimetatud esimehest, sekretärist ja kahest liikmest.

§ 17. Peale eelmises (16) paragrahvis ettenähtud koosseisu astub jaoskonna komisjoni Riigikogu valimiste ajaks liikme õigustega üks esitaja iga kandidaatide nimekirja poolt (§ 51).

§ 18. Jaoskonna komisjoni ülesandeks on valimiste ja hääletamise sedelite vastu võtmine ja esialgne ülelugemine oma jaoskonnas.

Jaoskonna komisjoni istungid on otsusvõimulised, kui on koos vähemalt 3 liiget, juhataja või tema abi nende hulgas.

§ 19. Kohalikud valitsuse ja omavalitsuse asutused peavad ringkonna komiteedele ja

jaoskonna komisjonidele abiks olema seadusega viimaste peale pandud kohuste täitmisel.

§ 20. Igasugused aktid ja paberid, mis valimiste ja rahvahääletamise ning rahvalgatamise asjus kokku seatakse, olgu need valitsuse, kohtu või omavalitsuse asutustele või ametnikkudele antavad või nende asutuste või ametnikkude poolt väljaantavad, vabastatakse tempelmaksust ja kantseilõivust.

Aruandja A. Anderkopp (loeb):

4. Hääleõiguslike kodanikkude nimekirjad.

§ 21. Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvalgatamise toimetamiseks peetakse linna- või vallavalitsuse poolt iga hääletamisjaoskonna jaoks alalisi hääleõiguslike kodanikkude nimekirju. Iga aasta võetakse ette kaks korda järjekorralised nimekirjade parandused ja täiendused, nimelt 10. kuni 25. maini ja 30. oktoobrist kuni 15. novembrini. Tallinna, Tartu ja Narva linnades aga 1. kuni 15. veebruarini ja 30. oktoobrist kuni 15. novembrini.

Samasuguseid alalisi nimekirju peetakse igas § 16. ettenähtud kaitsevæeosas, kusjuures järjekorralised parandused ja täiendused võetakse ette iga kolme kuu järgi 1. kuni 10. kuupäevani, 1. jaanuarist arvates.

K. Virma (stp): Ma teen ettepaneku, § 21. 3. reas välja jätta sõnad: „iga hääletamisjaoskonna jaoks“. Lugu on niisugune, et käesolevas seaduseelnõus vähemalt 20 paragrahvi tsiteerivad § 21. ettenähtud asutusi. Ikka juhatakse § 21. ettenähtud asutuste juurde, kui mingisuguseid asju saadetakse ja nõnda edasi. Mina lugesin seaduseelnõu kergelt üle ja leidsin vähemalt 20 paragrahvi, mis tsiteerivad § 21. ettenähtud asutusi. Siin tõuseb küsimus, missugusest asutusest räägitakse. Kas räägitakse nendest asutustest, kes kokku seavad või peavad hääleõiguslike kodanikkude nimekirju, või räägitakse siin valimise jaoskondadest, kelle jaoks need asutused peavad hääleõiguslike kodanikkude nimekirju kokku seadma. Silmas pidades seda, et § 79. märkus kõneleb, et hääleõiguslike kodanikkude nimekirju saadetakse valimise ajaks valimisjaoskondadesse, siis on täitsa selge, et need nimekirjad nõnda kokku seatakse, et neid saata võidaks. Nii et mingisugust praktilist takistust ei ole minu poolt ette pandud sõnade väljajätmiseks, vaid seaduse mõiste jääb selle tõttu selgemaks, kui välja jätame sõnad: „iga hääletamisjaoskonna jaoks.“ Sellepärast teen ettepaneku, need sõnad välja jätta.

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Anderkopp: Mina isiklikult, austatud Riigikogu liikmed, ei oleks selle paranduse vastu, aga komisjoni nimel ei saa sellega ühineda. Juriidiliselt paistab, nagu teeks ta seaduse teksti võib olla selgemaks, kuid ta on iseenesest juba täiesti selge, sest kui on öeldud — hääletamisjaoskond, siis ei saa seda mõista mingisuguse asutusena. Asutus on ikkagi teatud instituut või orgaan, aga „valimisjaoskond“ on territoriaalne mõiste. Järelikult ei saa jaoskonnad, mis § 21. ette nähtud, olla mingisugused asutused. Teiseks pean ma komisjoni nimel vaidlema tehtud ettepaneku vastu sellepärast, et praegune kord näeb ette, et mitte vald ei sea valla jaoks nimekirju kokku, vaid siseminister määrab 3 aasta peale kindlaks, palju vallas jaoskondi on, ja nimekirjad seatakse kokku. Samuti näeb praegune kord ette, et vallad valimisjaoskondadega valvaksid selle üle, et valimistele minnes nii tehakse, nagu käesolevas seaduses ette nähtud. Kõigil ettetoodud motiividel ei saa parandusega ühineda.

Juhataja A. Rei: Rkl. Virma poolt on ettepanek, § 21. kolmandas reas välja jätta sõnad: „iga hääletamisjaoskonna jaoks“. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb § 21. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 21 vastu võetud.

Aruandja A. Anderkopp kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 22—29.

§ 22. Alalistesse nimekirjadesse kantakse kodanikud, kes nimekirja täienduse ja paranduse ajaks vastavasse hääletamisjaoskonda elama asunud, vastavasse kaitsevæe jaoskonda paigutatud või hääleõiguslikuks saanud.

Alalistest nimekirjadest kustutatakse maha kodanikud, kes nimekirja täienduse ja paranduse ajaks hääletamisjaoskonnast või vastavast väeosa jaoskonnast lahkunud, või hääleõiguse kaotanud.

Keegi ei või rohkem kui ühes jaoskonnas nimekirjas olla.

§ 23. Nimekirja tähendatakse üles hääleõigusliku kodaniku perekonnanimi ja nimi, vanadus ja elukoht. Nimekirja seatakse perekonnanime järele tähestiku järjekorras kokku.

§ 24. Nimekirjad pannakse järgmisel päeval peale § 21. ettenähtud paranduste ja täienduste tähtaja lõppu linna-, alevi- või vallavalitsuse või vastava väeosa staabi ruumides välja üldiseks järelevaatamiseks, kus nad kuni

järgmiste paranduste ja tähtaja alguseni püsivad.

§ 25. Iga hääleõiguslik kodanik võib kaebusi sisse anda nimekirjas leiduvate eksimuste ja puuduste kohta nimekirja kokkuseadvale asutusele, kes kohustatud on kaebusi 7 päeva jooksul läbi vaatama ja nende põhjendatuse korral neid rahuldama. Vastasel juhutusel saadavad nad kaebused, oma seletust juurde lisades, vastavale administratiiv-kohtule otsustamiseks, kes asja esimeses järjekorras läbi vaatab.

§ 26. Iga hääleõiguslik kodanik, kel õigus nimekirjas olla, kuid kes nimekirja võtmata jäänud, on õigustatud igal ajal nimekirja kokkuseadvalt asutusele nõudma, et teda viivitamata nimekirja võetakse. Hääleõigus tuleb sarnasel korral tõestavate dokumentidega tõeks teha.

Õigus nõuda nimekirja ülesvõtmist lõpeb valimiste ja rahvahääletamise ajaks kaks päeva enne valimiste või rahvahääletamise esimest päeva.

5. Rahvahääletamise nõudmine ja rahvahääletamise õiguse tarvitamine.

§ 27. Rahvaalgatamise nõudmine antakse kirjalikult Riigikogu juhatusesele.

§ 28. Riigikogu juhatusesele antav rahvaalgatamise nõudmine peab alla kirjutatud olema vähemalt 500 hääleõigusliku kodaniku poolt, kelle allkirjad peavad tõestatud olema selle § 21. ettenähtud asutuse poolt, kus allakirjutaja hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas seisab. On allkirjad antud mitme nõudmise eksemplaari peal, siis peab nõudmise tekst kõigil eksemplaaridel täpselt ühesugune olema.

§ 29. Rahvaalgatamise nõudmine võib ainult ühte seaduseelnõu sisaldada. Sisaldab nõudmine mitu seaduseelnõu, siis tunnustatakse nõudmine maksvaks ainult esimesena toodud eelnõu kohta.

Seaduseelnõu tekst peab Riigikogu juhatusesele esitatud olema sarnasel kujul, et teda võimalik on ilma muutmata seadusena vastu võtta, mille üle otsustab Riigikogu juhatus. Riigikogu juhatusel ei ole lubatud muuta esitatud seaduseelnõu teksti. Seaduseelnõu tekst peab enne § 28. tähendatud allkirjade korjamisele asumist avaldatud olema „Riigi Teataja“ lisas kuulutusena rahvaalgatamise nõudjate kulul. „Riigi Teatajas“ avaldamine sünnib Riigikogu juhatusese kaudu. Rahvaalgatamise nõudmine, mis Riigikogu juhatusesele esitatakse, peab sisaldama andmeid, mis ettenähtud üldiselt käesoleva paragrahvi lisas toodud vormis.

Aruandja A. Anderkopp (loeb):

§ 30. On Riigikogu poolt vastuvõetud seaduse väljakuulutamise põhiseaduse § 30. alusel ja Riigikogu kodukorra § 58. korras edasi lükatud, asub Riigikogu juhatus järgmises paragrahvis ettenähtud ülesannete täitmisele, kui seaduse väljakuulutamise edasilükkamist nõudvate Riigikogu liikmete hulgast või mõne Riigikogu rühma poolt või jälle mõne kodaniku või kodanikkude rühma poolt on Riigikogu juhatusesele kas otsekohe sisse makstud 50.000 marka või selle summa mõnda Eesti vabariigi piirides asuvasse rahvasutusse Riigikogu juhatusesele nimele sissemaksimise kohta vastav kviitung esitatud.

Pärast esimeses lõikes nimetatud summa sissemaksimist avaldab Riigikogu juhatus seaduse, mille väljakuulutamise seisma pandud, „Riigi Teataja“ lisas kuulutusena.

Samasuguses korras ja samasuguses suuruses esitavad summa ka rahvaalgatamise nõudjad või mõni nende hulgast.

Ülalnimetatud summat võib rahvahääletamise nõudmise puhul esitada mitte hiljem kui 2 nädalat peale selle, kui Riigikogu kodukorra § 58. korras seaduse väljakuulutamise seismapanekut on nõudnud 3 Riigikogu liiget. Rahvaalgatamise juures esitatakse summa koos rahvaalgatamise nõudmisega.

Mõlemil juhtumisel esitatud summa kuulub tagasimaksmisele tema sissemaksjatele, kui kas rahvahääletamise või rahvaalgatamise nõudmist on toetanud vähemalt 25.000 hääleõiguslikku kodanikku. Vastasel juhtumisel langeb ta riigi kasuks.

H. Anto (rhvsv): Juba siis, kui käesolev seaduseelnõu komisjonis arutusel oli, tähendasin ma selle peale, et ei ole loomulik ega sünnis, kui kodanikke igasuguste kitsendustega piütakse takistada neile põhiseadusega antud õigustes. Niisuguse olulise tähtsusega takistus on 50.000-margalise kautsjoni nõudmine rahvahääletamise nõudmise esitamisel. Ma usun küll, et jõukatele kihtidele selle summa kokkusaamine mingisugust raskust ei tee, kuid kehvematele kihtidele on see ikkagi ülesaanata raskuseks, ja seega on neilt võimalus võetud oma esitajate kaudu, kui ausalt nad ka Eesti riigiga ei mõtleks, põhiseadusega neile antud õigust tarvitada. Sellepärast teen ettepaneku, § 30 vastu võtta järgmises redaktsioonis: „§ 30. On Riigikogu poolt vastuvõetud seaduse väljakuulutamise põhiseaduse § 30. alusel ja Riigikogu kodukorra § 58. korras edasi lükatud, astub Riigikogu juhatus järgmises paragrahvis ettenähtud ülesannete täitmisele, avaldades seaduse, mille väljakuuluta-

mine seisma pandud, „Riigi Teataja“ lisas kuulutusena“.

Juhataja **A. Rei**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Anderkopp: Ma olen esimesel lugemisel juba võimaluse saanud Riigikogu tähelepanu selle peale juhtida, misugused motiivid komisjonil olid, kui tema kaitsjoni küsimuse rahvahääletamisel ja rahvaalgatamisel eriti sisse võttis. Meil on olnud mitmed rahvahääletamised ja rahvaalgatamise nõudmised, mis aga mitte rahvaalgatamisele ei ole läinud. Selle korra järgi, mis meil vanasti maksis, ei toonud nad riigile kulusid ega raskusi isegi siis, kui kuritarvituse pärast see samm oli astutud. Nüüdse korra järgi on rahvahääletamise läbiviimine seatud teistsugusele alusele. Sellest momendist peale, kus teatud juriidiline akt on sündinud ja rahvaalgatamise nõudmine faktiks saanud, ei ole Riigikogu juhatus, kes rahvahääletamist ja rahvaalgatamist juhatab, mitte enam passiivne pool, vaid tema hakkab aktiivselt tegutsema; tema teeb tarvilikud korraldused, valmistab tarvilikud materjaalid, trükib ja saadab kogukonnaasutustele laiali, ühe sõnaga — paneb määratu aparaadi käima, millega suured ainelised kulud seatud on. Kuna iseenesest loomulik on, et 30—40 Riigikogu liiget võib rahvahääletamise läbi viia, siis selleks peaks kindlasti ka hea tahtmine olema. Kuid selle kindlustuseks, et see nõudmine heast tahtmisest sünnib, tohiks ka nende käest nõuda, et nad teatud kohustused enda peale võtaksid. Ma saan aru neist raskustest, mida lugupeetud eelkõneleja esile tõi, aga kui seda kaitsjoni tahtakse, siis ainult tegelikkude kulude katteks, mis sel juhtumisel tagasi maksetakse, kui rahvaalgatamise nõudjad on talitanud heas tahtmisest. Ainult sel juhtumisel, kui see nõudmine on algatatud kurjast tahtmisest ja mitte neid tagajärgi kätte ei saa, mida kätte saada taheti, on riik see, kes selle summa enesele võtab. Selle summa ulatus ei ole aga ka mitte niisugune, mis sel juhtumisel rahva hingeelusse lõikaks ja teda vastu võtta ei laseks. Need olid motiivid, mis minul komisjoni poolt veel kord lühidalt ette tuua olid.

Juhataja **A. Rei**: Rkl. Anto poolt on ette pandud uus redaktsioon § 30. kohta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Asun § 30. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 30 vastu võetud.

Aruandja A. Anderkopp kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 31—36.

§ 31. Riigikogu juhatus seab kokku (käesoleva seaduse § 8. p. 10.) rahvahääletamise nõudmise teksti, ära tähendades, missuguse seaduse rahvahääletamisele panemist allakirjutajad kodanikud nõuavad. Selle teksti ühes tarviliku ruumiga hääleõiguslike kodanikkude allkirjade jaoks laseb Riigikogu juhatus trükkida tarvilikul arvul ja saadab ta käesoleva seaduse § 21. ettenähtud asutustele nende kodanikkude allkirjade kogumiseks, kes rahvahääletamist nõuavad.

Samuti paljundab ja saadab edasi Riigikogu juhatus ka käesoleva seaduse §§ 27.—29. korras esitatud seadusepärase rahvaalgatamise nõudmise.

§ 32. Hääleõiguslik kodanik, kes rahvahääletamise või rahvaalgatamise nõudmisega ühineb, peab seda nõudmist oma allkirjaga kinnitama § 21. ettenähtud asutuses, kus ta hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas seisab, kahe kuu jooksul, arvates seaduse Riigikogu poolt vastuvõtmise (põhisead. § 30) või rahvaalgatamise nõudmise Riigikogu juhatusele esitamise (käesoleva seaduse § 28) päevast. Allkirjale olgu juurde lisatud allakirjutaja vanus ja elukoht.

Käesoleva seaduse § 21. ettenähtud asutustes kui rahvaalgatamise, nii ka rahvahääletamise nõudmisele allakirjutamise aja ja korra määrab lähemalt Riigikogu juhatus kokkuleppel Vabariigi Valitsusega.

§ 33. Allakirjutajate kodanikkude hääleõigus (§ 32) tõestatakse § 21. ettenähtud asutuste poolt sealsamas tähendatud nimekirjade põhjal ja allkirjad saadetakse pärast § 32. ettenähtud tähtaja möödumist Riigikogu juhatusele.

§ 34. Kui vabariigi põhiseaduse § 30. ettenähtud korras esitatud rahvahääletamise nõudmine ei ole saanud tarvilikku arvu allkirju, siis talitab Riigikogu juhatus vabariigi põhiseaduse § 30. põhjal väljakuulutamata jäetud seadusega põhiseaduse § 53. korras.

Kui rahvaalgatamise nõudmine ei ole saanud tarvilikku arvu allkirju, siis lõpetab Riigikogu juhatus toimetuse selles asjas.

§ 35. On rahvahääletamise nõudmisega ühinenud vähemalt 25.000 hääleõiguslikku kodanikku, siis kuulutab Riigikogu juhatus välja rahvahääletamise, mis võetakse ette hiljemalt nelja kuu jooksul pärast § 32. ettenähtud tähtaja möödumist.

§ 36. Kui rahvaalgatamise nõudmisega on ühinenud vähemalt 25.000 hääleõiguslikku kodanikku, siis paneb Riigikogu juhatus nõud-

mises sisaldava seaduseelnõu seisukohavõt-
miseks ette Riigikogule, kes hiljemalt kahe
kuu jooksul pärast § 32. ettenähtud tähtaja
möödumist eelnõu kohta oma lõpuliku otsuse
peab andma, kas ta eelnõu seadusena vastu
võtab, või tagasi lükkab. Viimasel juhtumisel
kuulutab Riigikogu juhatus välja rahvahääle-
tamise, mis hiljemalt kahe kuu jooksul pärast
seaduseelnõu Riigikogu poolt tagasilükkamist
ette võetakse korras, nagu see vabariigi põhi-
seaduse § 30. põhjal ettevõetava rahvahääle-
tamise kohta ette on nähtud.

Eelmises lõikes toodud kord ei ole maksev
põhiseaduse muutmise nõudmise kohta, mille
Riigikogu juhatus paneb otsekohe rahva-
hääletamisele põhiseaduse § 89. nõudmist
arvesse võttes.

Aruandja A. Anderkopp (loeb):

§ 37. Rahvahääletamisest osavõtmine on
kõigile hääleõiguslikele kodanikkudele sun-
duslik ja hääletamisest keelduda on lubatud
ainult vabandavatel põhjustel, mis ette näh-
tud tunnistajate kohtu ilmumata jäämise kohta
kohtupidamise seaduses.

Need hääleõiguslikud kodanikud, kes ilma
eelpool tähendatud vabandava põhjusega rahva-
hääletamisest osa ei võtnud, langevad trahvi
alla 100 marga suuruses, mis läheb selle
omavalitsuse kasuks, kus trahvikandja rahva-
hääletamise ajal hääleõiguslike kodanikkude
nimekirjas oli. Trahv määratakse § 21.
ettenähtud asutuste valitsuste poolt, kellele
ka palvet võib avaldada otsust uuesti läbi
vaadata, kui selleks tarvilikud põhjused olemas.

Kaitsevæeosades ja asutustes määrab trahvi
væeosa või asutuse ülem, keda samuti võib
paluda otsust uuesti läbi vaadata. Need
trahvid langevad vastava væeosa või asutuse
säätkapitaalile.

Trahvisummad nõutakse sisse vastuvaidle-
mata korras.

M. Juhkam (töer): Teen ettepaneku,
§ 37 kustutada. Kustutamist põhjendasin
mina juba eile pikemalt.

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aru-
andjal.

Aruandja A. Anderkopp: Mina
olen juba pikemalt tähendanud nende motii-
vide peale eilsel koosolekul, mis komisjoni
arvamise järgi tarvilikud olid, et rahvahääle-
tamine sunduslik peaks olema. Nende motiivide
kohaselt ei saa mina ettepanekuga, mida
lugupeetud rkl. Juhkam tegi, ühineda.

Juhataja A. Rei: Rkl. Juhkam'i ettepanek
on puhteitav, sellepärast ei tule ta iseseisvalt
hääletamisele. Selle tõttu palun neid Riigikogu
liikmeid, kes härra Juhkam'i ettepaneku poolt,
hääletada paragrahvi vastuvõtmise vastu. (Hää-
letatakse.) § 37 poolt on 15 häält, vastu 17
häält, seega on § 37 tagasi lükatud.

Aruandja A. Anderkopp (loeb):

§ 38. Käesoleva seaduse § 79. esimese
lõike põhjal tehtud märkuste alusel teeb
jaoskonna komisjon protokollile selle kohta,
kes hääleõiguslike kodanikkudest rahva-
hääletamisest osa ei võtnud ja saadab selle
§ 21. ettenähtud asutusele. Viimane talitab
selle järgi käesoleva seaduse § 37. korras.
Trahvimääramise otsusest teatab ta hiljemalt
4 nädala jooksul arvates rahvahääletamise
viimasest päevast kodanikule, kellele trahv
määratud. Kahe nädala jooksul teatamise
ajast arvates on kodanikul, kellele trahv määra-
tud, õigus paluda otsusteinud asutust eelmise
paragrahvi alusel otsust uuesti läbi vaadata.
Viimane otsus on lõpulik.

M. Juhkam (töer): Teen ettepaneku,
ka käesolev paragrahv kustutada.

Juhataja A. Rei: Kuna Riigikogu eel-
mise paragrahvi välja jättis, siis on loogiline,
et ka käesolev paragrahv tuleks välja jätta.
Kuna aga III lugemisel võidakse teisiti
otsustada, sellepärast panen käesoleva para-
grahvi hääletamisele. (Hääletatakse.) § 38
poolt on 13 häält, vastu 19 häält, seega on
§ 38 tagasilükatud.

Aruandja A. Anderkopp (loeb):

„§ 39. Põhiseaduse muutmise loetakse
rahvahääletamisel vastuvõetuks, kui tema poolt
on hääletanud vähemalt pool kogu vabariigi
hääleõiguslike kodanikkude arvust (§ 21).

Seadused ja seaduseelnõud, mis pandud
rahvahääletamisele kas rahvahääletamise või
rahvaalgatamise korras, loetakse rahvahääle-
tamisel vastuvõetuks, kui nende poolt on
hääletanud hääletamisest osavõtjate enamus.“

Ma palun lugupeetud juhatajat kodukorra
põhjal, mis õiguse annab komisjoni aruand-
jale üksikute paragrahvide komisjoni tagasi-
andmist nõuda, seda käesoleva paragrahvi
juures arvesse võtta ja paragrahv komisjoni
tagasi läbivaatamiseks anda, et seda kooskõ-
lastada vastuvõetud parandustega. Komisjon
oli aga arvamisel, et meie võime teiste järg-
miste paragrahvide arutamisega edasi minna,
ja kuna seaduseelnõu Riigikogu poolt II

lugemisel suudetakse vast täna vastu võtta, on komisjonil võimalus käesoleva paragrahvi kohta vaheajal uut seisukohta võtta.

Juhataja **A. Rei**: Kuna komisjoni aruandjal on õigus nõuda paragrahvi tagasiantmist komisjoni, siis ei tule käesolev paragrahv hääletamisele, vaid läheb komisjoni tagasi.

Aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 40—43.

§ 40. Vabariigi põhiseaduse § 32. ettenähtud uued Riigikogu valimised kuulutab välja Riigikogu valimiste peakomitee.

§ 41. Rahvahääletamisele tuleva seaduse või seaduseelnõu ametlik tekst saadetakse Riigikogu juhatusel poolt § 21. ettenähtud asutustele, kes teksti hiljemalt 20 päeva enne hääletamise esimest päeva asetavad oma ruumi üldiseks nägemiseks.

6. Kandidaatide nimekirjad.

§ 42. Riigikogu valimisi toimetatakse hääleandmise kaudu ühele selle valimisringkonna kandidaatide nimekirjale, kus kodanik hääletab.

§ 43. Kandidaatide nimekirjad antakse Riigikogu valimiste peakomiteele hääleõiguslike kodanikkude poolt hiljemalt kuuskümmend päeva enne valimiste esimest päeva käesolevale paragrahvi juurdelisatud üldise vormi kohaselt seal tähendatud andmetega.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **A. Jürman**.)

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb):

§ 44. Iga kandidaatide nimekiri peab vähemalt 5 selle valimisringkonna hääleõigusliku kodaniku kui soovitaja poolt, kust kandidaatide nimekiri esitatakse, alla kirjutatud olema, kusjuures kandidaadid ei saa soovitajad olla. Soovitajate allkirjad peavad tõestatud olema selle § 21. ettenähtud asutuse poolt, kus allakirjutaja hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas seisab.

Nimekirjale võib ka nimekirja nimetus juurde lisatud olla, kui see seaduste ja kõlbluse vastu ei käi, mille üle otsustab Riigikogu valimiste peakomitee. On nimekirjad esitatud mõne registreeritud organisatsiooni nimetusega, teatab selle organisatsiooni juhtiv keskorgan hiljemalt 55. päeval enne valimiste esimest päeva, kas ta esitatud nimekirjale lubab organisatsiooni nimetust pealkirjana paigutada. Selleks on tal õigus Riigikogu valimiste peakomiteelt esitatud nimekirjade

kohta tarvilikke teateid saada. Ei anna eelnimetatud keskorgan mitte seda luba, kustutab Riigikogu valimiste peakomitee nimekirjalt nimetuse ja kustutab ühtlasi liitumise teadaande teiste samanimeliste, kui see nimekirjal tehtud. Sarnasel puhul jääb nimekirja esitajal õigus nimekirja tagasi võtta ja käesoleva seaduse § 47. ettenähtud kautsjon tagasi saada.

K. Virma (stp): Käesoleva paragrahvi puhul oleks tarvis kolm küsimust selgitada ja vastavaid parandusi nende kohta teha. Esimene küsimus puudutab korda, mis paragrahvi esimeses lõikes järgmiselt sõnastatud: „Soovitajate allkirjad peavad tõestatud olema selle § 21. ettenähtud asutuse poolt, kus allakirjutaja hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas seisab“. Kui vaadata vastavat tabelit, mis eelmise paragrahvi juurde kuulub, siis leiame sealt, et tabelis on ette nähtud tõestajate allkiri. Komisjon, seda küsimust arutades, pidas silmas asjaolu, et siin ei tarvitseks vastav vallavanem ja sekretär alla kirjutada, vaid seda võiks mõni ametnik teha. Näiteks peetakse Tallinnas hääleõiguslike kodanikkude nimekirju statistika büroos; komisjonis arvati, et sellest küllalt oleks, kui statistika büroo juhataja tõestusele oma allkirja annaks. Kui aga käesolev paragrahv nõnda jääb, nagu ta praegu on, siis võib juba juriidiliselt selle vastu väelda, kas näiteks Tallinna linnavalitsusel on õigus statistika büroo juhatajat volitada tõestust nimekirjale anda. Kui niisuguse volituse andmise võimalus puuduks, siis tekitaks see teatud raskusi asjaajamisel. Mina sain komisjoni arvamistest nii aru, et komisjon ei mõelnud sarnaselt, et linnapea peaks selle tõestuse isiklikult andma. Et see asi selge oleks, siis oleks soovitav võtta käesoleva paragrahvi teiseks lõikeks järgmise sisuga uus lõige: „Linna-, alevi- või vallavalitsuse nimel võib § 43. tähendatud nimekirjadel soovitajate allkirju tõestada tähendatud asutuste poolt volitatud ametnik“. Sellega oleks kätte saadud see kord, mida komisjon tarvilikuks arvas maksma panna.

Edasi on paragrahvi teises lõikes tähendatud, et registreeritud organisatsioonidel on õigus juhtumisel, kui keegi võõras on oma nimekirja esitanud ja teatanud, et ta ühinenud selle organisatsiooni nimekirjadega, Riigikogu valimiste peakomiteele teatada ja öelda, et organisatsioon ei ole nõus sellega, et tähendatud võõras tarvitab organisatsiooni nimetust. Seda õigust käsitab käesoleva paragrahvi teine lõige. Kuid paragrahv niisugusel kujul, nagu ta esitatud, kõneleb, et registreeritud organisatsiooni keskorgan teatab Riigikogu valimiste

peakomiteele, missugusele nimekirjale ta lubab organisatsiooni nime. Mis see teadaandmise nõudmine tähendab? See tähendab, et organisatsiooni keskorgaan peab tingimata teatama. Nüüd tekib küsimus, kuidas peakomitee teada saab, missugused esitatud nimekirjadest on registreeritud organisatsioonide nimekirjad ja missugused mitte. Tõuseb küsimus, kas valimiste peakomitee on kohustatud selgitama esitatud nimekirjade päritolemissi. Mina arvan, et ei ole tahetud peakomitee peale niisuguseid kohustusi panna. Küsimusest võiks nii üle saada, et ei tarvitse kohustada registreeritud organisatsiooni keskorgaani teatama, vaid temale antakse õigus esitada vastulauseid.

Seda silmas pidades teen ettepaneku, vastu võtta käesoleva paragrahvi juurde III lõige järgmises redaktsioonis: „Nimekirjale võib ka nimekirja nimetus juurde lisatud olla, kui see seaduste ja kõlbluse vastu ei käi, mille üle otsustab Riigikogu valimise peakomitee. On nimekirjad esitatud mõne registreeritud organisatsiooni nimetusega, võib selle organisatsiooni juhtiv keskorgaan hiljemalt 55 päeva enne valimise esimest päeva Riigikogu valimise peakomiteele teatada, missugusele esitatud nimekirjale ta ei luba organisatsiooni nimetust pealkirjana tarvitada. Selleks on tal õigus Riigikogu valimise peakomiteelt esitatud nimekirjade kohta tarvilikke teateid saada. On eelnimetatud keskorgaan keelanud mõnele nimekirjale organisatsiooni nimetust nimekirja pealkirjana tarvitada, kustutab Riigikogu valimise peakomitee nimekirjalt nimetuse ja loeb ühtlasi tühistatuks liitumise teadaande teiste samanimeliste nimekirjadega, kui see tähendatud nimekirjal on tehtud. Sellest nimetuse kustutamise ja liitumise teadaande tühistamisest teatab Riigikogu valimise peakomitee kahepäevalisel tähtajal nimekirja esitajale (§ 50), kellel õigus jääb hiljemalt 50 päeva enne valimise esimest päeva täita käesoleva seaduse § 47. ettenähtud nõudmist; selle nõudmise täitmisel loetakse nimekiri iseseisvaks nimekirjaks, jääb aga nõudmine täitmata, siis loetakse nimekiri tühistatuks.“

Vahe seisab selles, et praegune redaktsioon teeb sunduslikuks valimise peakomiteele kui ka keskorgaanile, et viimane peab teatama. Minu ettepaneku järgi ei oleks see sunduslik, vaid keskorgaanil oleks õigus vastavat mitte lubamist esitada valimise peakomiteele. (K. Tonkman, põl: Kuidas võib ühenimelisi nimekirju palju olla?) Ei ole keelatud ütleme näiteks kas või Läänemaalt kaks samanimelist nimekirja esitada. Käes-

oleva seaduseelnõu järgi võib niisuguseid nimekirju kaks, kolm jne. esitada.

Nii palju kui mina aru sain, on siin eriti silmas peetud Võru, Valga ja Petseri valimisringkonda, sest seal on ikka tahtmine olnud igast piirkonnast oma nimekirja esitada, ja sellepärast on lubatud ühes valimisringkonnas mitu ühenimelist nimekirja esitada. Kui registreeritud organisatsioonil selle juures võimalust ei oleks esitatud nimekirju kontroolerida, siis võiks keegi võõras võtta registreeritud organisatsiooni nime omale. Selleks on mitu võimalust. Maksab näiteks tulla 2 minutit varem valimise peakomiteesse ja esitada põllumeestekogude nimekiri, ja kui pärast seda tuleb tähendatud organisatsiooni õige esitaja oma nimekirjaga, siis ei võeta temalt nimekirja enam vastu, vaid öeldakse, et meil on niisugune nimekiri juba olemas. Ja sellest tõuseb küsimus, mis siin nüüd ette võtta. Praegune seaduseelnõu lubab, et mitu nimekirja võib sisse jääda, aga kui nüüd see registreeritud organisatsioon leiab, et tema nimekirjade hulgas on käomuna, et on võõrad ennast näiteks põllumeeste nimekirjade alla poetanud, siis peab tal õigus olema öelda, et meie ei ole sellega nõus, et see võõras nimekiri, mis meie nime on võtnud, meie hõlma all siin istub. Just sel põhjusel peab ka registreeritud organisatsiooni keskorgaanil õigus teada saada olema, missugused nimekirjad on tema nimega sisse tulnud. See on asja sisuline külg ja selle juures tõuseb küsimus, kas organisatsiooni keskorgaan on kohustatud kõigi nimekirjade kohta teatama, mis sisse on antud, kas nad õiged on, või teatab ainult sel juhtumisel, kui keegi võõras seal hulgas on ja selle juures nõuab, et kustutage sellelt nimekirjalt meie nimi maha. See viimane võimalus on lihtsam, sellepärast et sel juhtumisel peakomitee ei tarvitse selle järele valvata, kas esitatud nimekirjad on mõne registreeritud organisatsiooni omad või mitte. Sellepärast on tarvis seaduseelnõu vastavalt parandada, sest kui siia jäävad sõnad: „Teatab selle keskorganisatsiooni juhtiv orgaan“, siis ta on kohustatud sellest igal juhtumisel teatama. See on see vahe, mis minu paranduse ja praeguse redaktsiooni vahel on.

Edasi, mis siis juhtub selle nimekirjaga, kelle kohta organisatsiooni keskorgaan on teatanud, et see ei kuulu organisatsiooni nimekirjade hulka. Käesoleva paragrahvi lõpuosa redigeeriti komisjonis kaunis kiirelt, ja sellepärast on siin arusaamatus tekkinud. Siin on öeldud nii: „Sarnasel puhul jääb nimekirja esitajal õigus nimekirja tagasi võtta ja käesoleva seaduse § 47. ettenähtud kautsjon tagasi saada“. Siin on üks suurem eksitus,

sest kui meie vaatame § 47-dat, mis ütleb, et nimekirjade ühendamise kohta kokku antakse vastav kautsjon 50.000 marga suuruselt, siis peab arvama, et see käomunapanija ei ole maksnud seda 50.000, vaid kasutab organisatsiooni poolt sissemakstud summat. Sellepärast ei saa seaduses mitte öelda, et tema selle raha tagasi saab, vaid ümberpöörduvalt, kui tema tahab, et tema nimekiri siiski sisse jääb, siis peab tema selle 50.000 alles tooma. Igatahes peab tema täitnud olema § 47. ettenähtud nõudmise. Sellepärast teen ma ettepaneku, paragrahvi lõpuosa redigeerida järgmiselt... Ah so, kui nüüd juhtub niisugune asi, et keegi on toonud oma nimekirja, mille vastu organisatsiooni keskorgan protesteerib ja mille põhjal kustutatakse nimekirjalt nimekirja nimi maha, ja kui selle juures leitakse, et nimekirja poolt ei ole seda 50.000 sisse makstud, siis tõuseb küsimus, mis nüüd edasi teha. Kas lihtsalt kustutada see nimekiri maha? Selle nimekirja esitaja aga ei tea, et niisugune lõbu on tema nimekirjaga juhtunud, ja järelikult, seaduse konstruktsiooni silmas pidades, et kõikidest vigadest antakse nimekirja esitajatele teada, mis peab sündima 55 päeva enne valimisi, peaks ka siin niisugune võimalus olema. Siin on aga see häda, et tähendatud 55 päeva tähtaeg on möödas.

vastu võtta. (K. Tonkman, põl: See tuleks ka sisse võtta, et teine ei tohi teise nime võtta.) Peaasi on see garantii, et teine võtta ei saa, ja kui võtab, siis see nimekiri võib tagandatud saada. Paremat kindlustust vaevalt leidub. Teen ettepaneku, võtta endise teise löike asemele minu poolt ettekantud kaks uut lõiget.

Juhataja A. Jürman: Sõna on aruandjal väljaspool järjekorda.

Aruandja A. Anderkopp: Meie oleme härra Virma'ga selle paranduse üle juba ennem, kui tänasel koosolekul, mõnda korda mõttevahetuses olnud, ja minule, kui komisjoni aruandjale, tundub, et see redaktsioon, mis härra Virma tegi, parem on. Mina loomulikult ei saa komisjoni nimel selle redaktsiooniga ühineda, sellepärast paluksin mina komisjoni liikmeid, kes arvamisel on, et see parandus lahku läheb sellest, mis komisjonis vastu võeti, oma arvamist avaldada ja lahus hääletamist nõuda. Ma võin täie õigusega ühineda selle parandusega, sest põhimõtted on ühed ja samad ja kõige selle juures kokku leppides härra Virma'ga, oleks mul au selle paragrahvi lisaks, mis härra Virma ette kan-

pandud paragrahvi ja minu ning härra Virma poolt tehtud paranduse kohta.

Juhataja **A. Jürman**: Hääletamisele tuleb rkl. Virma poolt tehtud parandus, teise löike asemele võtta ettenähtud redaktsioon, mis härra Virma poolt ette kanti, mida ma kordama ei hakka ning ühtlasi selle juurde võtta rkl. Anderkopp'i lisaparandus. See oleks ühine parandus, sellepärast kavatsen seda korruga hääletamisele panna, kui lahus-hääletamist ei nõuta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on see ettepanek vastu võetud.

Asun § 44-da hääletamisele ühes vastu-võetud parandustega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 44 vastu võetud.

Aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu §§ 45 ja 46.

§ 45. Kandidaatide nimekirjale lisatakse juurde kõigi kandidaatide teadustused, et nad nõus on end selle nimekirja järele hääletada laskma. Teadustusi võib ka peale kandidaatide nimekirjade äraandmist Riigikogu valimiste peakomiteele esitada, kuid hiljemalt 55. päeval enne valimiste esimest päeva.

Kandidaadi teadustus peab sisaldama andmeid, mis ette nähtud käesoleva paragrahvi lisas toodud teadustuse vormis.

§ 46. Kandidaadi nõusoleku teadaanne ja soovitaja allkiri, samuti kui kandidaatide nimekirigi, välja arvatud § 44. viimases lõikes ettenähtud juhtumine, on tagasivõtmata.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb):

§ 47. Iga kandidaatide nimekirja esitaja maksab Riigikogu valimiste peakomiteele ühes nimekirja esitamisega kautsjoniks 50.000 marka. On nimekirjad liidetud nimekirjade ühenduseks, sünnib ülalnimetatud kautsjoni maksmine kogu nimekirjade ühenduse pealt samas suuruses, kusjuures kautsjon tasutakse nimekirjade ühenduse esimese kandidaatide nimekirja esitamisel. Kautsjoni maksmise kohta võib ka esitada vastava kviitungi mõne vabariigi piirides asuva rahaasutuse poolt, et kautsjon sinna Riigikogu valimiste peakomitee nimele tasutud.

Kautsjon jääb kunni valimiste tagajärgede väljakuulutamiseni Riigikogu valimiste peakomitee käsutada ja makstakse tema otsusel tagasi peale seda tähtaega, välja arvatud juhtumine, kus kas iseseisev nimekiri või nimekirjade ühendus esitajat Riigikogusse saanud ei ole. Viimasel puhul langeb kautsjon riigi kasuks.

K. Virma (stp): Ma ei taha sisuliselt selle paragrahvi kohta kõneleda, vaid tahaksin vormi asjus ettepaneku teha. Nimelt on siin esimese löike lõpus öeldud, et kautsjoni maksmise kohta võib ka esitada vastava kviitungi mõne vabariigi piirides asuva rahaasutuse poolt, et kautsjon sinna Riigikogu valimiste peakomitee nimele tasutud. Edasi on öeldud, et kautsjon jääb kunni valimiste tagajärgede väljakuulutamiseni Riigikogu valimiste peakomitee käsutada. Kui teie aga võtate § 96. kolmanda löike, siis teie näete, et Riigikogu valimiste peakomitee tegevus lõpeb ka valimiste tagajärgede väljakuulutamisega. Siin võib arusaamatusi tulla rahaasjades selles mõttes, kui raha jääb valimiste peakomitee käsutusse kunni tagajärgede väljakuulutamiseni. Kuidasviisi siis need, kes juhtuval korral oma raha peavad tagasi saama, seda raha tagasi saavad, sest valimiste peakomitee ei ole seal, ja tema käsutuses on raha. Üldse on majanduslikud küsimused seaduse järgi jäänud Riigikogu juhatuse korraldusse, nii et valimiste peakomitee rahalisi küsimusi mitte ei käsita. See on täiesti otstarbekohane ja sel juhtumisel võiks ehk ka siin neid asju nii korraldada, et esimese löike viimases reas sõnade „Riigikogu valimiste peakomitee nimele“ asemele võtta „Riigikogu juhatuse nimele“.

Ja teise löike teises reas sõnade „Riigikogu valimiste peakomitee“ asemele võtta „Riigikogu juhatuse“.

Siin on küll üks väljapääsete, sest siis kui valimiste peakomitee oma lõpuprotokollit teeb, on juba selgesti teada, kes kautsjoni tagasi saab, ja peakomitee võib oma viimases protokollis vastava otsuse teha, kellele antakse raha tagasi, sellejuures volitades Riigikogu juhatust raha tagasimaksu teostama. See on teoreetiliselt oletatav, et niimoodi võiks teha, aga parem oleks ikkagi, kui kõik need rahaküsimused jääksid selle asutuse kätte, kes nii-kui-nii rahalisi asju Riigikogu juures ajab. Selles mõttes teen ma oma parandus-ettepaneku. Selle paragrahvi alguses on küll juba öeldud, et kandidaatide nimekirja esitaja maksab peakomiteele kautsjoni. Siin on teatud mõttes vastolu. Tõuseb küsimus, et kui 50.000 mk. on makstud peakomiteele, mis siis selle rahaga juhtub. Kuid kui paragrahvi teises lõikes on öeldud, et raha jääb Riigikogu juhatuse käsutusse, siis ei tule mingisuguseid takistusi selles asjas ette.

H. Anto (rhvsv): Juba varemalt ettetoodud piirides teen ettepaneku, see paragrahv tagasi lükata.

Juhataja A. Jürman: Rkl. Anto poolt on tehtud ettepanek, § 47 tagasi lükata. See ettepanek, kui puhteitav, eraldi hääletamisele ei tule. Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Anderkopp: Kõigepealt pean ma oma tähendused tegema härra Virma ettepaneku kohta. Meie oleme härra Virma'ga kõigi tema paranduste üle konfereerinud, ja käesolev parandus on nagu teisedki vastuvõetav. Praktiliselt ei ole sellel parandusel erilist tähtsust, kuna valimise tagajärjed Riigikogu juhatusel enne kokku tulevad, kui nad „Riigi Teatajas“ välja kuulutatakse ja selle tõttu on valimiste peakomiteel võimalik kõik korraldused teha. Selleks on aega kümme päeva. Kui aga Riigikogu arvab, et raha peaks Riigikogu juhatusel kätte tulema, siis võiks seda teha, aga mina arvan, et sellega ei ole see alus lõpulikult likvideeritud. See osa, mis maksetakse kvitüüngite kaudu, läheks tõesti otsekohe Riigikogu juhatusel kätte, aga otsekohe maksetavaid rahasid ei saa siiski Riigikogu juhatusel anda. Need summad jääksid siiski peakomitee kätte, ja see hädaoht, mis härra Virma oma ettepanekuga lahendada tahtis, ei saaks siiski lahendatud. Muidugi toob see parandus paratamata teatud kergendused kaasa, selle ettepaneku vastuvõtmine jääb Riigikogu ustustada, komisjoni nimel ma temaga ühineda ei saa.

Mis puutub härra Anto parandusse, siis tähendaksin ma kõigepealt siin sisuliselt nende motiivide peale, mis ma eilsel koosolekul I lugemise puhul rahvahääletamise kohta komisjoni nimel ette tõin, ja mis ma ka praegu komisjoni nimel ette tooma pean. Ühtlasi juhiksin ma tähelepanu selle peale, et juba vormiliselt selle paragrahvi tagasilükkamine võimatu on, kuna meie § 44., nüüdse § 41-se vastu võtsime, kus kautsjoni küsimus põhimõttelikult otsustati, ja ma ei usu, et meie tagasi saaksime minna uuesti § 41-se arutamisele. (A. Tamm, rhvsv: Automaatselt langeb välja!) Automaatselt ei saa välja langeda, kuna meie praegu otsuse vastu võtsime. Meie ei või ometigi tunnistada, et meie rumaluse tegime ja praegu tarkust tegema hakkame. Nii et juba vormiliselt põhjusel ei saa meie seda parandust vastu võtta.

Juhataja A. Jürman: Rkl. Virma poolt on ettepanek tehtud, § 47. esimese lõike viimases reas sõnade „Riigikogu valimiste peakomitee nimele“ asemele võtta „Riigikogu juhatusel nimele“.

Samuti teise lõike 2. reas sõnade „Riigikogu valimiste peakomitee“ asemele võtta „Riigikogu juhatusel“.

Rkl. Anto poolt on tehtud puht eitav ettepanek, mis iseseisvalt hääletamisele ei tule.

Hääletamisele tuleb rkl. Virma ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on see ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb § 47. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 47 vastu võetud.

Sõna on korra kohta rkl. Anderkopp'il.

A. Anderkopp (töer): Kuna põhjust arvata on, et Riigikogu Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise õiguse seaduse muutmise seaduse hommikul teisel lugemisel vastu võtab ja täna veel selle seaduse III lugemisele asub, III lugemisele aga enne asuda ei saa, kui seadus lõpulikult II lugemisel vastu võetud, — minu ettepanekul anti aga § 31 komisjoni tagasi uuesti läbikaalumiseks, siis teen ma ettepaneku, määrata vaheaeg ja nimelt pooleks tunniks. Koosoleku vaheajal oleks võimalik komisjonil kokku tulla ja § 31. kohta vastav lõpulik redaktsioon välja töötada. Vaheajal palun ühtlasi komisjoni liikmeid kokku tulla koosolekule tuba nr. 11.

Juhataja A. Jürman: Rkl. Anderkopp'i poolt on ettepanek tehtud, määrata praegu Riigikogu koosolekule vaheaeg ja nimelt pool tundi. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Kuulutan pooltunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 12.05 minutit.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 12.40 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Jürman.**

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Piiskar.**

Juhataja A. Jürman: Riigikogu koosolek kestab edasi.

Aruandja A. Anderkopp: Riigikogu koosoleku vaheajal on vastav erikomisjon oma koosoleku pidanud, ja selle koosoleku otsuse põhjal on mul au Riigikogule järgmine ettepanek teha. Kõigepealt vormilisest küljest. Kuna täna II lugemisel Riigikogu §§ 37 ja 38 kohta eitava seisukoha on võtnud, see tähendab rahvahääletamise sunduslikkuse kohta, ja kuna Riigikogu ette otsustada ei tea, kas ta ka III lugemisel selle seisukoha õigeaks tunnistab, seda enam, et II lugemisel häälel vahe väike oli, siis arvab erikomisjon, et tuleks anda Riigikogule võimalus endise § 36., nüüdse

§ 39. kohta, III lugemisel mõlemaid variante hääletada, see tähendab seda, mis komisjoni poolt esitatud ja Riigikogu liikmetele paljundatult kätte jagatud, ja seda varianti, mis komisjon Riigikogu koosoleku vaheajal Riigikogule esitas. Komisjon, seda küsimust kaaludes, pärast seda kui rahvahääletamisest sunduslik osavõtt Riigikogu poolt tagasi lükati, arvas võimaliku olevat Riigikogule ette panna § 36. praeguse redaktsiooni asemele selle redaktsiooni, mis praegumaksvas valimisseaduses juba on, teiste sõnadega — selle redaktsiooni, mis Vabariigi Valitsuse poolt esitatud eelnõus olemas. See redaktsioon kõlaks järgmiselt: „Põhiseaduse muutmise loetakse rahvahääletamisel vastuvõetuks, kui tema poolt on hääletanud vähemalt pool kogu vabariigi hääleõiguslike kodanikkude (§ 21) arvust.

Riigikogu poolt vastuvõetud seadus, kui see vabariigi põhiseaduse § 30. põhjal rahvahääletamisele pannakse, loetakse rahvahääletamisel vastuvõetuks, kui tema poolt on sellest hääletamisest osavõtjate enamus.

Riigikogu poolt vastuvõetud seadus, kui see vabariigi põhiseaduse § 30. põhjal rahvahääletamisele pannakse, loetakse tagasilükatuks, ja rahvaalgatuse korras Riigikogule ettepanud ja selle kogu poolt tagasilükatud seaduseelnõu (vabariigi põhiseaduse § 31) loetakse vastuvõetuks, kui esimesel juhtumisel seaduse vastu ja teisel juhtumisel seaduseelnõu poolt rahvahääletamisest osavõtjate enamus on ja see enamus moodustab vähemalt poole nende hääleõiguslike kodanikkude arvust, kes viimastest Riigikogu valimistest osa võtsid“.

Nagu tähendasin, on see redaktsioon täpselt sama, mis vanas valimisseaduses kui ka Vabariigi Valitsuse poolt esitatud eelnõus olemas. Komisjoni otsuse põhjal tuleksid mõlemad redaktsioonid hääletamisele, see tähendab § 36, uue nummeratsiooni järgi § 39, komisjoni poolt esitatud ja paljundatult väljajagatud kujul, kui ka see redaktsioon, mis komisjon nüüd ette paneb, et võimalust anda Riigikogule III lugemisel ühel või teisel teel otsustada. Loomulik on, et need Riigikogu liikmed, kes sundusliku rahvahääletamise vastu olid, komisjoni praeguse ettepaneku poolt hääletavad, tähendab selle ettepaneku poolt, mis vanas valimisseaduses olemas.

Juhataja A. Jürman: Aruandja lõp sõna ei tarvita. Panen hääletamisele komisjoni aruandja poolt praegu ettekantud redaktsiooni kui paranduse § 39 juurde. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on parandus vastu võetud. Panen § 39 hääletamisele parandatud kujul. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 39 vastu võetud.

Aruandja A. Anderkopp: Riigikogu läheks siis nüüd edasi selle paragrahvi juurde, kus lugemine katkestati.

Aruandja A. Anderkopp kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu § 48.

§ 48. Ei võida esitada kandidaatide nimekirja seesuguse organisatsiooni või kodanikkude rühma poolt, kelle tegevuse sihiks on:

- 1) Eesti vabariigi põhiseadusega maksmapandud riigikorra või olemasoleva ühiskondliku korra vägivaldne muutmise;

- 2) Eesti vabariigi iseseisvuse lõpetamine või vabariigi küljest mõne tema osa lahutamise, või

- 3) Eesti vabariigi iseseisvust eitava propaganda arendamine.

Aruandja A. Anderkopp (loeb):

§ 49. Kui pärast valimisi selgub, et mõni organisatsioon või kodanikkude rühm, kelle poolt esitatud kandidaatide nimekirja järele on Riigikogusse esitajad valitud, eelmises (48) paragrahvis tähendatud sihid omaks on võtnud või oma tegevuses nende elluviimise poole kaldunud ja sellepärast seaduses ettenähtud korras sulutud, siis tunnustab Riigikogu oma otsusega seesuguse nimekirja maksvuseta nende kandidaatide suhtes, kes Riigikogusse veel ei ole astunud.

Samuti tunnustab Riigikogu maksvuseta Riigikogusse veel mitteastunud kandidaatide suhtes ka niisuguse nimekirja, mille järele valitud Riigikogu liikmetest vähemalt pooled kohtulikule vastutusele on võetud U. n. s. §§ 99—102, 126, 129¹— või V. n. s. § 1453¹— ettenähtud kuriteos ja Riigikogu loal vangistatud.

O. Gustavson (stp): Ma panen ette käesolevas paragrahvis kustutada teine lõige. Seda järgmistel põhjustel. Käesolev lõige näeb ette, et võidakse tunnustada maksvuseta Riigikogusse veel mitteastunud kandidaatide suhtes ka niisuguse nimekirja, mille järgi valitud Riigikogu liikmetest vähemalt pooled kohtulikule vastutusele on võetud. Küsimuse asetamine sellele pinnale toob sootuks uue põhimõtte meie õigusmõistesse. Minu teada ei praktiseerita kuskil kohtus sarnast moodust, et ühe isiku süü kaudu saab teise isiku süü tõestatud, vaid kohtupraktises kaalutakse iga isiku süüd individuaalselt. Nüüd aga leitakse: kui Riigikogus teatud rühmast pooled liikmed on süüdi mõistetud, siis on sellest küllalt, et Riigikokku mitte astunud kandidaatide suhtes nimekirja tühistatakse. Oletame, et ühe nimekirja ühenduse järgi on kaks inimest Riigikogusse tulnud,

et see nimekiri ega on esinenud igas valimisringkonnas, sisaldades 20, tähendab kokku 200 inimest. Selle nimekirja ühe esitaja vastu on teatud paragrahvide põhjal tõstetud süüdistus. Ja sellest juba jätkub küllalt, et lugeda sama inkrimineeritava süüteo osaliseks tervelt 199 inimest. Minu arvates on küsimuse sellele pinnale asetamine otse võimatu. Peale selle ei ole seda lõiget sugugi vaja, sest selle paragrahvi esimene lõige annab küllalt võimalust kõrvaldada sarnaseid nimekirju, milliste suhtes leitakse, et ta satub vastollu käesoleva seaduse § 42. Kõike öeldut arvesse võttes panen ette, käesoleva paragrahvi teine lõige välja jätta.

Juhataja A. Jürman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Anderkopp: Mul oli võimalus juba seaduse esimesel lugemisel Riigikogu tähelepanu juhtida selle peale, et käesolev paragrahv ei sisalda eneses midagi uut. Ta on Vabariigi Valitsuse eelnõus esitatud ja on käesoleva Riigikogu enda otsus. Nimelt on ta võetud meie riigikorra kaitseseadusest, kus ta orgaanilise osana sisse ei ole paigutatud, vaid kui valimisseaduse muutmine läbi viidud. Sellepärast ei ole komisjon üksikasjalikult selle paragrahvi sisu juures peatunud, arvesse võttes, et Riigikogu aasta või vähem tagasi on selle kohta oma otsuse teinud ning põhjalikult läbi kaalunud. Sellepärast pean ka mina neil põhimõtetel, mis ette kandsin, seda redaktsiooni kaitsema.

Juhataja A. Jürman: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Gustavson'il.

O. Gustavson (stp): Faktilise märkusena tahtsin tähendada nii palju, et see asjaolu, et teine Riigikogu ise selle paragrahvi vastu võtnud, ei takista mitte põrmugi seda vastuvõetud paragrahvi parandamast. (O. Strandman, tõer: See ei ole faktiline märkus.) Meil on juhuseid olnud, kus meie palju lühema aja kestel parandusi läbi oleme viinud, võtame näiteks kuldbilansside seadus, kaitseliidu maksu seadus jne. Peale selle tahaksin ma tähendada, et käesolev paragrahv võeti vastu ajal, otsekohe pärast 1. detsembrit. Nüüd võiksite meie igatahes seda küsimust palju rahulikumalt kaaluda ning paremini otsustada.

Juhataja A. Jürman: Rkl. Gustavson'i poolt on ettepanek tehtud, § 49. teine lõige välja jätta. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 15 häält, vastu 14 häält, seega vastu võetud. Nõutakse sedelitega hääletamist. Palun sedelid välja jagada. (Hääle-

tatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: ettepanek on saanud poolt 20 häält, vastu 39 häält, seega on ta tagasi lükatud. Panen § 49. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 49. vastu võetud.

Aruandja A. Anderkopp (loeb):

„§ 50. Kandidaatide nimekirja esitav kodanikkude rühm peab nimetama nimekirja esitaja, kes tema poolt volitatud on Riigikogu valimiste peakomiteega asju ajama. Esitaja peab olema hääleõiguslik kodanik ja võib olla ka mõne teise valimisringkonna hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas, samuti seista ka esitatavas nimekirjas kandidaadina. Kui esitajat nimetatud ei ole, siis tunnustatakse selleks esimene neist, kes kandidaatide nimekirjale soovijatjana alla kirjutanud. Üks ja sama kodanik võib olla teatava nimekirjade ühenduse mitme nimekirja esitajaks.

Samas korras ja samal alusel (§ 43. lisa) nimetatakse ka nimekirjade ühenduse esitaja, kes peakomitees nimekirjade ühendust esitab. Nimekirjade ühendusel võib ainult üks esitaja olla; on mitu esitajat tähendatud, siis loetakse määratuks see, kelle nimega kõige rohkem teadaandeid ühinenud, kuna ühesuuruse arvu korral liisk otsustab.“

Käesoleva paragrahvi teisest lõikest tulevad välja jätta sõnad: „alates 54 päeva enne valimiste esimest päeva“.

Juhataja A. Jürman: Panen § 50 hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 50 vastu võetud.

Aruandja A. Anderkopp kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 51—53.

§ 51. Eelmise (50) paragrahvi esimeses lõikes tähendatud nimekirja esitaja nimetab omal äranägemisel sel puhul, kui ta ise esitaja olla ei taha, mõne teise isiku nimekirja esitajaks vastavasse ringkonnakomiteesse (§ 14).

Jaoskonna komisjonidesse nimetatakse kandidaatide nimekirja esitaja vastava nimekirja esitaja poolt ringkonnakomitees.

§ 52. Iga hääleõiguslik kodanik võib soovijatjana ainult ühele kandidaatide nimekirjale alla kirjutada. Sel juhtumisel, kui üks ja sama kodanik mitmele nimekirjale on alla kirjutanud, loetakse tema allkiri ainult sellel nimekirjal maksvaks, mis esimesena Riigikogu valimiste peakomiteele antud.

§ 53. Nimekirjas ettepandavate kandidaatide arv ei või alla viie ega üle kahekümne olla. On neid vähem, ei võeta nimekirja vastu,

on aga rohkem, loetakse nimekirjas olevateks ainult esimesed kakskümmend.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb):

§ 54. Ühte ja sama isikut ei või ühes ringkonnas mitmes kandidaatide nimekirjas üles seada. Ühte ja sama isikut võib kõige rohkem kolmes ringkonnas kandidaadina üles seada.

Isik, kes mitmes ringkonnas kandidaadina üles seatud, annab hiljemalt kümme päeva pärast viimast valimispäeva Riigikogu valimiste peakomiteele teada, missuguses ringkonnas ta soovib ennast valituna näha. Ei ole sarnast teadaannet Riigikogu valimiste peakomiteele antud, otsustab viimane ringkonda kuuluvuse selle ringkonna kasuks, kus kandidaat nimekirjas esimesele kandidaadile järjekorras lähemal. Ühesuguse järjekorra juures otsustatakse küsimus selle ringkonna kasuks, kus kandidaat rohkem nimelisi häáli saanud, nende puudusel või nende ühesuuruse arvu korral aga selle ringkonna kasuks, kus vastav kandidaatide nimekiri Riigikogu valimiste peakomiteele varem ära antud.

K. Virma (stp): Käesoleva paragrahvi esimene lõige kõneleb sellest, et ühte ja sama isikut ei või ühes ringkonnas mitmes kandidaatide nimekirjas üles seada. Samuti ütleb teine lause, et ühte ja sama isikut võib kõige rohkem kolmes ringkonnas kandidaadina üles seada. Ütleme aga, kui juhtub teisiti, et üks isik on mitmes nimekirjas ühes ja sellesamas ringkonnas, mis siis? Seda seadus ei käsita ja siin võivad mitmesugused arvamised tekkida. Et asi selgem oleks, oleks parem, kui seadus selle ära ütleks, ja selles mõttes teen mina järgmise ettepaneku: § 54. (end. 48) esimese lõike asemel: „Ühte ja sama isikut ei või ühes ringkonnas mitmes kandidaatide nimekirjas üles seada. On üks ja sama kodanik ühes ja samas ringkonnas mitmes kandidaatide nimekirjas üles seatud ja kandidaadi nõusoleku teadustused (§ 45) selleks esitatud, siis loetakse teda kandidaadiks selles nimekirjas, mis esimesena Riigikogu valimiste peakomiteele antud.

Ühte ja sama isikut võib kõige rohkem kolmes ringkonnas kandidaadina üles seada. On üks ja sama kodanik rohkem kui kolmes ringkonnas kandidaadina üles seatud ja selleks nõusoleku teadustused andnud, siis loetakse teda kandidaadiks ainult nendes kolmes nimekirjas, mis esimesena Riigikogu valimise peakomiteele antud“.

Siin viimases juhtumises tuleb silmas pidada seda, et niisugusel kujul seadus ei eita, et üks ja sama isik on mitmenimelistes nimekirjades mitmes ringkonnas. Näiteks Tallinnas

võib ta nr. esimeses nimekirjas olla ja Lääne maakonnas võib ta hoopis teises nimekirjas olla. Arusaamatuste puhul on tähtis see tunnusmärk, missugune nimekiri on esimesena sisse antud, see tunnusmärk on siis äramääraja, missugusesse nimekirja isik peab jääma, kui ta rohkem kui lubatud kordadel esineb. Teen ettepaneku, minu poolt esitatud 2 uut lõiget paragrahville juurde võtta endise esimese lõike asemele.

Juhataja **A. Jürman**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Anderkopp**: Ka selle paranduse üle olen mina härra Virma'ga kõnele-
lenud, ja mina saan teda kahe käega toetama. Tema on tõesti täpsem ja annab kokkuvõtlikuma ülevaate nende sammude kohta, mida Riigikogu valimiste peakomitee astuma peab, kui on ühe või teise isiku poolt tehtud samme, mis mitte kooskõlas ei ole selle redaktsiooniga. Sellepärast ma kordan veel kord, et ma selle ettepanekuga ühinen, ja kui komisjoni liikmed teisel arvamisel on, siis palun ma eraldi hääletamist ette võtta.

Juhataja **A. Jürman**: Aruandja on ettepanekuga ühinenud. Kas komisjoni liikmed nõuavad ettepaneku eraldi hääletamist? Ettepaneku eraldi hääletamist ei nõuta. Panen § 54. ühes parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 54. parandatud kujul vastu võetud.

Aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 55—83.

§ 55. Kodanikkude rühmad, kes kandidaatide nimekirju sisse annavad, võivad nimekirjal teadustada, et nimekiri liitub kõigi samanimeliste organisatsioonide kandidaatide nimekirjadega kogu vabariigis nimekirjade ühenduseks.

Ei ole sarnast teadaannet tehtud sisseantaval nimekirjal, siis loetakse kandidaatide nimekiri iseseisvaks.

Üks ja sama kandidaatide nimekiri ei või olla rohkem kui ühes üleriiklikus nimekirjade ühenduses. On mitu liitumise teadaannet nimekirjal tähendatud, loetakse maksvaks ainult esimesena toodud teadaanne.

Liitumise teadaanne on tagasivõtmata.

§ 56. Juhtumisel, kui kandidaatide nimekiri käesoleva peatüki nõuetele ei vasta, teatab Riigikogu valimiste peakomitee seda kolmepäevalisel tähtajal kandidaatide nimekirja esitajale. Teadustusi tähendatud puuduse kõrval-

damiseks võib hiljemalt viiskümmend kaks päeva enne valimiste esimest päeva sisse anda.

§ 57. Kui Riigikogu valimiste peakomitee või § 11. korras Riigikohus tunnustab sisseantud nimekirja käesoleva peatüki nõuetele vastavaks, siis saadab Riigikogu valimiste peakomitee ärakirjad nimekirjast vastava ringkonna komiteele ja viimase piirides olevatele § 21. ettenähtud asutustele.

Nimekirjad, mis käesoleva peatüki nõuetele ei vasta, tühistatakse Riigikogu valimiste peakomitee poolt.

§ 58. Eelmises (57) paragrahvis tähendatud korras saadatud kandidaatide nimekirjade ärakirjad pannakse üles § 21. ettenähtud asutuste ja ringkonna komitee ruumides ühes organisatsiooni nimetusega, kui see nimekirjale juurde lisatud, ajaviitmata peale nende ärakirjade saamist.

7. Valimis- ja hääletamissedelite äraandmine ja ütlugemine.

§ 59. Riigikogu valimised sünnivad valimissedelite isikliku äraandmise teel, rahvahääletamine hääletamissedelite isikliku äraandmise teel hääleõiguslike kodanikkude poolt, kes võetud § 21. ettenähtud nimekirjadesse.

§ 60. Õigus hääletada on hääleõiguslikul kodanikul ainult selles hääletamisjaoskonnas, kus ta võetud hääleõiguslike kodanikkude nimekirja.

Mõjuvatel põhjustel võib hääleõiguslik kodanik ka mujal sama ringkonna jaoskonnas, hääletada. Sellekohase märkuse, et kodanikul on õigus igas jaoskonnas oma valikul hääletada, teeb kodaniku nimelisele tunnistusele § 21. ettenähtud asutus, kus kodanik nimekirjas. Selle kohta tehakse tähendus jaoskonna hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas enne valimisi või rahvahääletamist § 21. ettenähtud asutuse poolt, valimiste või rahvahääletamise ajal aga jaoskonna komisjoni poolt § 21. ettenähtud asutuse teadaandel.

§ 61. Valimissedelid peavad olema välise kuju poolest ühesarnased, samuti nagu hääletamissedelidki. Valimissedelite kuju määratakse kindlaks Riigikogu valimiste peakomitee ja hääletamissedelite kuju Riigikogu juhatuse poolt ja lastakse nende poolt valmistada. Era viisil valmistatud sedelid valimistel ja rahvahääletamisel tarvitada ei ole lubatud. Sedelite kuju kuulutatakse üldiseks teadmiseks välja hiljemalt kolmkümmend päeva enne valimiste või rahvahääletamise esimest päeva.

§ 62. Iga valimissedel peab eneses sisaldama ühe vastava ringkonna kandidaatide nimekirja ilma mingi muudatuseta ja ümber-

paigutamiseta ning tema sisseandja organisatsiooni nimetuse, kui nimekirja oli sellega varustatud.

§ 63. Hääleõiguslik kodanik võib valimissedelil ära anda muutmata kujul, sellega tähendades, et ta hääletab kandidaatide nimekirja poolt ja on seal ülesloetud kandidaatide järjekorraga nõus. Ta võib aga ka ühe kandidaadi nime allakriipsutamise nimekirjas märkida, sellega tähendades, et ta annab oma hääle kandidaatide nimekirjale, selle piirides aga esimeses järjekorras tema poolt märgitud kandidaadile.

On nimekirjas mitu kandidaati märgitud, loetakse märkimine maksvusetaks, kuna valimissedel nimekirjale ilma üksikut kandidaati üles-tähendamata hääleks arvatakse.

§ 64. Rahvahääletamissedelid on kahe-sugused: pealkirjaga „poolt“ ja „vastu“. Hääletamissedeli pealkirjaga „poolt“ andes tähendab hääletaja, et ta on rahvahääletamisel oleva seaduse või seaduseelnõu vastuvõtmise poolt, pealkirjaga „vastu“ andes aga, et ta on rahvahääletamisel oleva seaduse või seaduseelnõu tagasilükkamise poolt.

§ 65. Valimis- ja hääletamissedelite ümbrikud peavad olema ühesugused läbipaistmatud ja ilma mingisuguste märkusteta ning Riigikogu juhatuse templiga märgitud.

§ 66. Valimis- ja hääletamissedelid ning nende ümbrikud tehakse aegsasti valmis — esimesed Riigikogu valimiste peakomitee ja teised Riigikogu juhatuse korraldusel.

Kõigi sisseantud ringkonna kandidaatide nimekirjade tarvis valmistatakse ühesugune arv valimissedelid.

Ühesugusel arvul valmistatakse ka mõlema pealkirjaga hääletamissedelid.

§ 67. Valimis- ja rahvahääletamissedelite arvu määramisel võetakse aluseks ringkonna hääleõiguslike kodanikkude arv. Viimaste nimekirju kokkuseavad asutused teatavad nende poolt nimekirja ülesvõetud hääleõiguslike kodanikkude arvust hiljemalt viiskümmend viis päeva enne valimiste või rahvahääletamise esimest päeva ringkonna komiteele, kes annab teada vastavalt kas Riigikogu valimiste peakomiteele või Riigikogu juhatusele ringkonna hääleõiguslike kodanikkude arvu hiljemalt viie päeva jooksul.

§ 68. Kandidaatide nimekirjade tekst trükitakse valimissedelitele Eesti keeles, nimekirja sisseandja rühm võib aga nimekirja sisseandmise juures nõuda, et sellekohastele valimissedelitele mahutatakse teksti tõlge Saksa, Vene või Rootsi keeles.

Sarnase nõudmise korral peab rühm ühel ajal ka teksti tõlke juurde lisama.

§ 69. Valimisedelid ja nende ümbrikud saadetakse Riigikogu valimiste peakomitee ja hääletamisedelid Riigikogu juhatuse poolt § 21. ettenähtud asutustele, kes valmistavad aegsasti kõigi sealsamas ettenähtud hääleõiguslike kodanikkude tarvis nimelised tunnistused blankidel, mis valmistatakse vastavalt kas Riigikogu valimiste peakomitee või Riigikogu juhatuse poolt ja saadetakse kätte eelnimetatud asutustele.

Nendes tunnistustes tähendatakse ära kodaniku nimi ja perekonnanimi, tema elukoht, valimisjaoskond ja number, mille all kodanik seisab nimekirjas, samuti hääletamise aeg ja koht.

§ 70. § 21. ettenähtud asutused saadavad valimisedelid, ühe iga sisseantud kandidaatide nimekirja kohta, igale nende poolt kokkuseatud hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas seisvale kodanikule mitte hiljem, kui viis päeva enne valimiste esimest päeva.

Samal tähtajal saadavad samad asutused igale hääleõiguslike kodanikkude nimekirja ülesvõetule valimiste kui ka rahvahääletamise korral eelmises (69) paragrahvis nimetatud nimelised tunnistused.

Kodanikkudele, kel õigus on nimelisi tunnistusi saada, kes aga neid saanud ei ole, antakse need välja § 21. ettenähtud asutustest enne esimest valimispäeva. Valimis- ja hääletamisedelid on saada jaoskonna komisjonist valimiste ja hääletamise toimetamise ajal.

§ 71. § 21. ettenähtud asutused valmistavad valimise ja hääletamisedelite sisselaskmise jaoks ühe avausega kastid ja annavad need jaoskonna komisjonidele tarvitada.

§ 72. § 21. ettenähtud asutused annavad jaoskonna komisjonidele igas jaoskonnas sellekohased ruumid tarvitada. Igas sarnases ruumis korraldatakse hääletamise saladuse kindlustamiseks üks või mitu eraldatud kohta, kus hääletajad kodanikud tunnistajate juuresolekuta valimis- või hääletamisedeli ümbriku panevad.

§ 73. Jaoskonna komisjoni istumised on avalikud. Häälte andmiseks määratud päeval kuulutab komisjoni eesistuja komisjoni istumise tema liikmete ja selleks ajaks kokkutulnud kodanikkude juuresolekul avatuks. Eesistuja vaatab järele, et hääletamise kastid on terved ja tühjad, ja et nad on kõik ühe avausega, paneb kastid pitsoriga kinni ja kutsub kodanikud sedelid andma. Kogu sedelite andmise ajal on tarvilik, et komisjoni istumisest võtaks osa vähemalt kolm liiget.

§ 74. Hääletamisruumides toimetatakse ainult hääletamist. Üleskutsete väljapanemine, lendkirjade ja kuulutuste väljajagamine, sedelite laialilaotamine, kõnede pidamine ja üldse

igasugune hääletamiseelne kihutustöö on keelatud niihästi neis ruumides, kus sedelid vastu võetakse, kui ka neisse ruumidesse viivatel treppidel, läbikäikudel ja koridorides, ning nende välistel sissekäigu kohtadel.

Jaoskonna komisjoni eesistuja valvab selle järele, et hääletamise ruumides kogu hääletamise ajal täielik kord alal hoitakse, ja kõrvaldab viibimata selle rikkujad.

§ 75. Hääletamisruumidesse ei lasta: 1) sõjariistus isikuid ja 2) isikuid, kes karskes olekus ei ole.

§ 76. Eesistujal on tarbekorral õigus nõuda komisjoni otsuse järele sellekohastelt kodanlistelt ja kaitseväelistelt võimudelt politseiametnike või kaitsevägeosade kohalesaamist. Tähendatud politseiametnikud või kaitsevägeosad on tegevad ainult eesistuja juhatusel.

§ 77. Korrariikumise puhul, või kui keegi komisjoni või selle eesistuja määruste alla ennast ei painuta, võib komisjon otsustada hääletamisruumidesse sisse tuua politseiametnikke või kaitsevägeosaid.

Hääletamisruumidesse ei või eesistuja nõudmiseta sisse tuua ühtki sõjariistus võimu.

§ 78. Valimised algavad Riigikogu valimiste peakomitee poolt ja rahvahääletamine Riigikogu juhatuse poolt määratud ajal ja kestavad kolm päeva. Jaoskonna komisjonid peavad avatud olema sedelite vastuvõtmiseks esimese kahe päeva jooksul hommiku kella üheksast kunni õhtu kella üheksani; kolmandal päeval aga hommiku kella üheksast kunni päeval kella kaheni.

§ 79. Hääleõiguslik kodanik annab oma nimelise tunnistuse jaoskonna komisjoni liikme kätte, kes tema ilmumise kohta hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas märkuse teeb ja saab komisjonilt ümbriku valimis- või hääletamisedeli sissepanemiseks. Kahtluse korral on komisjonil õigus enne ümbriku väljaandmist nõuda hääleõiguslikult kodanikult isikutõendust.

Märkus. § 21. ettenähtud nimekirjad on valimiste ja rahvahääletamise päeval jaoskonna komisjonide tarvitada.

§ 80. Ümbriku kättesaamise järele läheb hääleõiguslik kodanik eraldatud kohta, kus ta sedeli ümbriku paneb. Tagasi tulles annab ta ümbriku kinnikleebitult jaoskonna komisjoni liikme kätte, kes laseb ümbriku tema nähes kasti.

§ 81. Esimesel kahel päeval pannakse õhtu kell üheksa hääletamisruumide ukseid kinni, mille järele sünnib sedelite vastuvõtmine ainult neilt kodanikkudelt, kes enne tähendatud aega hääletamisruumidesse ilmunud. Sedelite vastuvõtmise lõpetamise järele kuulutab eesistuja

sedelite äraandmise seks päevaks lõpetatuks ja pitseerib kastide avaused kinni. Peale selle lahkuvad koosolijad ruumist, kus hääletamine sündis, ja see ruum pannakse eesistuja korraldusel pitseriga kunni järgmise päevani kinni ning asetatakse ustele vahid.

§ 82. Kolmandal päeval lõpetatakse kodanikkude sisselaskmine hääletamisruumi kell kaks päeval, mille järele sünnib sedelite vastuvõtmine ainult neilt kodanikkudelt, kes enne tähendatud aega hääletamisruumi ilmunud. Sedelite äraandmise lõpetamise järele kuulutab eesistuja hääletamise lõppenuks ja teeb korralduse hääletamisruumi uste avamiseks.

Selle järele loeb komisjon ümbrikud üle, neid avamata jättes. Kui ümbrikkude arv kodanikkude arvuga, kelle ilmumise kohta hääleõiguslike kodanikkude nimekirja märkus tehtud, ühte ei lange, tehakse protokollile sellekohane märkus. Peale selle avatakse ümbrikud ja loetakse ära sedelid, mis igale kandidaatide nimekirjale antud. Samuti loetakse ära rahvahääletamisel hääletamissedelid, palju neist antud pealkirjaga „poolt“, palju „vastu“.

§ 83. Maksvusetaks tunnustatakse valimissedelid: 1) mis ei vasta §§ 61., 62. ja 68. nõuetele; 2) mis kodaniku poolt alla kirjutatud või milles leiduvad otsekohesed tunnismärgid, mille järele võib otsustada, kes valija olnud; 3) mis selgust ei anna, missuguse nimekirja poolt kodanik on hääletanud; 4) mida ühest rohkemal arvul ümbrikkudesse pandud, kui nende sisu sama ei ole; on nende sisu aga sama, loetakse ainult üks neist maksvaks.

(Kosolekut hakkab juhutama abiesimees **J. Zimmerman**.)

Aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 84—93.

§ 84. Maksvusetaks tunnustatakse hääletamissedelid: 1) mis ei vasta §§ 61. ja 62. nõuetele; 2) mis kodaniku poolt alla kirjutatud või milles leiduvad otsekohesed tunnismärgid, mille järele võib otsustada, kes hääletaja olnud; 3) mis selgust ei anna, missuguse otsuse hääletaja andnud hääletamisel olevaseaduse või seaduseelnõu kohta; 4) mida ühest rohkemal arvul ümbrikkudesse pandud, kui nende sisu sama ei ole; on nende sisu aga sama, loetakse ainult üks neist maksvaks.

§ 85. Valimis- ja hääletamissedelite maksvuse küsimust otsustatakse kahtluse korral jaoskonna komisjoni poolt häälteenamusega. Häälte pooleks jagunemisel annab eesistuja hääle ülekaalu.

§ 86. Kõige selle kohta, mis jaoskonna komisjonis istungi avamisest kunni lõpuni

sünnib, tehakse protokoll, kuhu tähendatakse eraldi üles kõik eesistuja korraldused, komisjoni otsused kui ka teadaanded, mis tehtud komisjoni ruumides viibivate kodanikkude poolt, samuti ka kodanikkude nimed, kes hääletasid jaoskonnas § 60. teises lõikes ettenähtud nimeliste tunnistuste põhjal. Edasi tähendatakse protokollis: a) Riigikogu valimiste korral: 1) igale kandidaatide nimekirjale antud sedelite arv, kuhu hulka kuuluvad ka üksikut kandidaati märkivad sedelid, 2) sedelite arv, mida saanud nimekirja piirides äramärgitud üksikud kandidaadid, 3) sedelite arv, mida saanud iga kandidaatide nimekirja ilma üksikut kandidaati märkimata, 4) maksvusetaks tunnustatud sedelite arv ühes põhjuste seletusega, miks need niisugusteks tunnustatud; b) rahvahääletamise korral: 1) „poolt“ pealkirja ja „vastu“ pealkirja kandvate sedelite arv, ning 2) maksvusetaks tunnustatud sedelite arv ühes põhjuste seletustega, miks need niisugusteks tunnustatud.

Protokollile kirjutavad alla eesistuja, komisjoni liikmed ja kõik koosolijad, kes seda soovivad.

§ 87. Jaoskonna komisjoni protokoll saadetakse ringkonna komiteele. Protokollile lisatakse juurde eraldi pakkides: 1) komisjoni poolt maksvaks tunnustatud sedelid; 2) need komisjonis maksvaks tunnustatud sedelid, mille maksvuse kohta mõni komisjoni liige on vaieldnud; 3) need sedelid, mis komisjoni tema üksikute liikmete arvamise vastu maksvusetaks tunnustatud ja 4) komisjoni poolt ühel häälel maksvusetaks tunnustatud sedelid.

§ 88. Ringkonna komitee määrab jaoskonna komisjoni protokollide ja sellele juurdelisatud sedelite läbivaatamise järele lõpuliik kindlaks iga jaoskonna kui ka kogu ringkonna kohta: a) Riigikogu valimiste korral: 1) maksvate sedelite üldarvu; 2) igale kandidaatide nimekirjale antud sedelite arvu, kuhu hulka kuuluvad ka üksikut kandidaati märkivad sedelid; 3) sedelite arvu, mida saanud nimekirja piirides märgitud üksikud kandidaadid; 4) sedelite arvu, mida saanud iga kandidaatide nimekirja ilma üksikut kandidaati märkimata; b) rahvahääletamise korral: 1) maksvate sedelite üldarvu; 2) pealkirjaga „poolt“ ja pealkirjaga „vastu“ antud sedelite arvu.

§ 89. Ringkonnakomitee istumiste protokoll, mille komitee liikmed oma allkirjadega kinnitavad, saadetakse ühes jaoskonna protokollidega ja kõigi valimis- ning hääletamissedelitega vastavalt kas Riigikogu valimiste peakomiteele või Riigikogu juhatusse, kusjuures eraldi pakkidena juurde lisatakse § 87. p. p. 2. — 4. tähendatud sedelid.

§ 90. Ringkonnakomiteede istumised on avalikud, kus toimetatakse jaoskonna komisjonide protokollide läbivaatamist ja antud sedelite ütelugemist.

§ 91. Kui valimised määratud tähtajal ühes või mitmes jaoskonnas korda ei lähe ning kui selle tagajärjel üldine valimistest osavõt-mata jäänud hääleõiguslike kodanikkude arv, kes § 21. ettenähtud nimekirjadesse võetud, neis jaoskondades moodustab mitte vähem kui ühe kümnendiku kogu § 21. ettenähtud hääleõiguslike kodanikkude üldarvust vabariigis, siis määrab Riigikogu valimiste peakomitee neis jaoskondades viibimata uued valimised. Kui aga sarnane hääleõiguslike kodanikkude arv tähendatud jaoskondades mitte tähendatud arvuni ei tõuse, või kui ka teistkordsete valimiste määramisel need mitte korda ei lähe, siis ei võta Riigikogu valimiste peakomitee hääle üldisel kokkuvõtmisel arvesse niisuguseid jaoskondi, kus valimised korda ei ole läinud.

§ 92. Riigikogu valimiste peakomitee teeb ringkonna komiteede istumiste protokollide põhjal igale nimekirjade ühendusele (§ 55) antud hääle üldkokkuvõtte.

§ 93. Hääle arv, mis igale arvessevõetud nimekirjade ühendusele, samuti ka igale iseseisvale kandidaatide nimekirjale antud, jagatakse järgimööda arvudega 1, 2, 3, 4, jne.; jagamisel saadud arvudest eraldatakse nii mitu kõige suuremat arvu välja, kui palju Riigikogu liikmeid valitakse; need arvud seatakse vähe-nevas järjekorras ritta. Viimane tähendatud arvudest on valimise jagaja.

Riigikogu liikmete kohtade arv, mis iga nimekirjade ühenduse, samuti ka iseseisva nimekirja peale langeb, määratakse ära nii nimekirjade ühendusele, kui ka iseseisvale kandidaatide nimekirjale antud hääle arvu jagamise kaudu valimise jagajaga.

Kui niisugusel Riigikogu liikmete kohtade jaotamisel nimekirjade ühenduste või iseseisvate kandidaatide nimekirjade keskel viimane koht mitme ühenduse või iseseisva kandidaatide nimekirjale langeb, siis antakse eesõigus sellele ühendusele või nimekirjale, millele kõige rohkem hääli antud. Ühesuguse häälearvu juures otsustatakse küsimus liisu läbi.

Aruandja A. Anderkopp (loeb):

„§ 94. Peale eelmise (§ 93) paragrahvi korras arvestamise võetakse Riigikogu liikmete kohtade jaotamisel arvesse ainult need iseseisvad kandidaatide nimekirjad ja nimekirjade ühendused, mis saanud vähemalt 2 (variant: 3) Riigikogu liikme kohta. Vähem kohti

saanud iseseisvad kandidaatide nimekirjad ja nimekirjade ühendused langevad Riigikogu liikmete kohtade lõpulikult jaotamisel ära.

Peale eelmises lõikes talitamise sünnib lõpulik Riigikogu liikmete kohtade jaotus käesoleva seaduse §§ 93., 95. ja järgmiste korras.“

Minul oli juba võimalus tähendada, et komisjonis selle kohta arvamisid lahku läksid, kas võtta seaduseelnõusse „2“ või „3“. Mõlemate ettepanekute poolt anti ühepalju hääli, ja sellepärast kodukorra põhjal olen kohustatud Riigikogule mõlemad variandid ette kandma.

V. Hasselblatt (sks): Neil põhjustel, mis ma esimesel lugemisel ja täna pealkirja juures seletasin, teen ettepaneku, käesolev paragrahv välja jätta. Sel korral, kui see ettepanek peaks tagasi lükatama, siis teen ettepaneku, § 94 vastu võtta järgmiselt: „Riigikogu liikmete kohtade jaotamisel võetakse arvesse ainult need nimekirjade ühendused ja iseseisvad nimekirjad, millele vähemalt niipalju hääli antud, kui palju saadakse üldisest hääleõiguslike kodanikkude arvust, jagatult Riigikogu liikmete arvu peale. Vähem hääli saanud nimekirjade ühendused ja iseseisvad nimekirjad langevad ära“. See on ettepanek, mis Vabariigi Valitsuse eelnõus esitati Riigikogule. Vabariigi Valitsuse ettepaneku põhjendamiseks toon ette needsamad väited, mis seletuskirjas olid ette nähtud. Suur vahe komisjoni ettepaneku ja käesoleva ettepaneku vahel on järgmine: Kui valitsuse ettepanek saaks vastu võetud, siis ära rippumata hääle osavõtmisest, saavad Riigikogu liikmed oma mandaadid ainult sel korral, kui nemad saavad $\frac{1}{100}$ hääli kõigi hääleõiguslike kodanikkude arvust. Kui aga vastu võetakse komisjoni poolt ette pandud kitsendus, siis on minu arvates proportsionaliteedi põhimõtte rikutud, mis põhi-seadusega kindlustatud on.

K. Virma (stp): Kui see paragrahv peaks Riigikogu poolt vastu võetama, siis tuleb silmas pidada, et järgmised paragrahvid käsivad toimetada uut jaotust sel juhtumisel, kui näiteks mõnes nimekirjas kandidaatide arv lõpeb, või kui teatud juhtumistel juba kohe kandidaatide nimekiri nii pikk ei olnud, kuipalju ta kandidaate võiks saadud hääle tõttu läbi viia, näiteks kui nimekirjas oli ainult 5 kandidaati, aga kandidaate võiks selle nimekirja järgi rohkem kui 5 läbi minna, siis tuleb jaotuse juures silmas pidada uut jaotust, mida võiks nimetada jaotuse otsast peale hakkamiseks. Komisjonis käsitati küsimust: mis sünnib nende nimekirjadega, mis käesoleva § 94-da korras esialgsel jaotamisel välja langevad? Mina sain komis-

joni arvamistest nii aru, et kui need nimekirjad, mis esialgse § 94-da korras jaotamisel välja langevad, siis ei võeta neid nimekirju pärast üldse järgmistel jaotamistel arvesse. Kui see nii on, siis peaks seda selgemalt ja täpsemalt ütleva. Sellepärast teen mina ettepaneku, paragrahvi esimest lõiget täiendada sõnadega: „ja neid ei võeta enam arvesse § 95. teises lõikes ettenähtud korral“. § 95-a teises lõikes öeldakse, et samas korras talitatakse siis, kui iseseisvate kandidaatide nimekirjades ei leidu kandidaate vabanenud Riigikogu liikmete kohtade täitmiseks, et teada, kas § 95. korras väljalangenud nimekirjad võetakse edaspidi arvesse või mitte, siis oleks selguse mõttes tarvilik, täiendada käesoleva paragrahvi esimest lõiget nende sõnadega, mis mina siin ette panen.

Juhataja J. Zimmerman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Anderkopp: Austatud Riigikogu liikmed! Mis puutub sellesse parandusse, mille lugupeetud rkl. härra Virma on ette pannud, siis oleme meie omavahel selle üle kõnelenud ja tulime mõlemad otsusele, et seaduse tekst peaks iseenesest selge olema, et aga igasuguseid arusaamatusi ära hoida, ühinen mina täielikult selle parandusega, mille härra Virma ette tõi.

Mis puutub aga sellesse ettepanekusse, mille härra Hasselblatt tegi, siis on Riigikogul otsustada selle juures üks väga lihtne küsimus, kas Riigikogusse võivad saada koha poliitilised erakonnad, kellel 1 liige on. Komisjonis on selle kohta lahku mindud omavahel, kui suur see rühm peab olema, kas 2- või 3-liikmeline, aga üheliikmelise rühma vastu oldakse kindlasti. (A. Tamm, rhvsv: Võib liituda.) Mispärast ta seda siis enne valimisi ei tee? Selles mõttes jääb minule täielik õigus vastu vaielda härra Hasselblatt'i ettepanekule.

Juhataja J. Zimmerman: Paragrahvi kohta on rkl. Hasselblatt'i poolt tehtud kaks ettepanekut. Rkl. Virma poolt on ette pandud parandus, millega on aruandja ühinenud. Ma kavatsen järgmiselt hääletada: kõigepealt tuleb hääletamisele rkl. Hasselblatt'i ettepanek — paragrahv välja jätta, kui see tagasi lükkatakse, siis panen hääletamisele paranduse selle paragrahvi kohta, ja lõpuks, kui parandus vastu võetakse, siis panen hääletamisele 2 varianti, — rkl. Hasselblatt'i ettepanek ja komisjoni ettepanek. Hääletamisele tuleb rkl. Hasselblatt'i ettepanek, § 94 välja jätta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek

tagasi lükatud. Kuna aruandja on ühinenud rkl. Virma ettepanekuga, siis see eraldi hääletamisele ei tule. Hääletamisele tulevad kaks varianti „mis saanud vähemalt kaks“ ja teine variant on „mis saanud vähemalt kolm“. Hääletamisele tuleb „kaks“. (Hääletatakse.) Hääletamisele tuleb „kolm“. (Hääletatakse.) „Kahe“ poolt on 30 häält ja „kolme“ poolt on 17 häält, kumbki ei ole absoluutset enamust saanud, panen hääletamisele „poolt“ ja „vastu“. (Hääletatakse.)

(Sekretäri kohale asub sekretär J. Holberg.)

„Kahe“ poolt on 31 häält, vastu 8 häält ja „kolme“ poolt on 14 häält, vastu 26 häält, seega on „kaks“ vastu võetud. Hääletamisele tuleb paragrahv komisjoni redaktsioonis ühes parandustega ja rkl. Hasselblatt'i ettepanek paralleelselt. (Hääletatakse.) Kumbki ettepanek ei ole absoluutset enamust saanud, kuid komisjoni ettepaneku poolt on enam häält. Hääletamisele tuleb esiteks komisjoni ettepanek „poolt“ ja „vastu“ ja siis rkl. Hasselblatt'i ettepanek „poolt“ ja „vastu“. (Hääletatakse.)

Komisjoni redaktsiooni poolt on 21 häält, vastu 10 häält ja rkl. Hasselblatt'i ettepaneku poolt on 10 häält ja vastu 21 häält, seega on § 94. vastu võetud komisjoni redaktsioonis ühes parandustega.

V. Grigorjev (vn): Господа народные депутаты. По § 94 вы приняли ограничение при выборах депутатов. Такое ограничение является опасным для национальных меньшинств. Национальные меньшинства могут остаться без своих представителей в высшем законодательном учреждении. Конечно, такое положение не желательно не только для меньшинства, но и для граждан большинства не желательно. Поэтому я вношу новый параграф, по которому названное ограничение не относится к национальным меньшинствам.

A. Tamm (rhvsv): Tuleb väga kahetseda, et Riigikogu vastu võttis minimaalse arvu 2 saadikut. Siiski kolmandal lugemisel võiks seda viga parandada. Võiks ju niisugune juhtumine tekkida, et üks vähemusrahvus, näiteks rootslased, ei saa sisse rohkem kui ühe saadiku. Mis aga nüüd puutub rkl. Baranin'i ettepanekusse, siis ma pean ütleva, et mina nüüd väga soojalt toetaksin seda, aga põhi-seadus seda koguniste ei luba, sest põhiseaduse

§ 26. on öeldud, et kõik Eesti kodanikud on seaduse ees üheõiguslikud, nõnda et ei saa vähemusrahvustele erandid teha selles seaduses. Sellepärast peaks selle ettepaneku tagasi lükkama.

V. Hasselblatt (sks): Lugupeetud Riigikogu liikmed. Kui vähemusrahvused näevad, et nende hääled mitte kaduma ei läheks, ja et nendel oleks võimalus ühe sajanädikuga hääleõiguslike kodanikkude häältest saada oma esitaja, siis sellega vähemusrahvused ei nõua omale mingisugust eesõigust, vaid vastupidi, nad nõuavad endile seda õigust, mis meie põhiseadusega kindlustatud on, sest meie põhiseadus näeb ette, et kogu võim on koondatud Riigikogus ja sellepärast esitus väljaspool Riigikogu ei oleks vähemusrahvustel võimalik. Sellepärast ei ole selle põhiseaduse paragrahvi interpretatsioon, nagu härra Tamm seda tegi, minu arvates mitte õige.

(Sekretäri kohale asub abisekretäär **J. Piiskar.**)

Juhataja **J. Zimmerman**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Anderkopp**: Komisjoni seisukoht selles küsimuses oli järgmine. Komisjon ei saanud mitte salata, et vahe on hariliklike väikeste rühmade ja vähemusrahvuste vahel. Kui enamusrahvusest üks väikene rühm välja langeb, siis ei kaota ta sellepärast, kui niisugune mitte oma esitust parlamendis. Kui aga vähemusrahvus välja langeb, siis kaotab ta loomulikult oma esituse, ja tema jaoks parlamenti kui niisugust olemas ei olegi. Sellepärast oli ka komisjonis arvamine, et kui oleks tahetud maksimaal piiramine läbi viia, et siis oleks pidanud vähemusrahvuste klausel tingimata üles kerkima. Kuna nüüd aga Riigikogu on võrdlemisi kitsa piiramise vastu võtnud võrreldes sellega, mis komisjoni variandis ette nähtud oli, nimelt, et rühm ei tarvitse suurem olla kui ainult 2, siis on komisjoni seisukoht see, et klauseli vähemusrahvuste suhtes enam tarvis ei ole. Senniste statistiliste andmete põhjal on meil 2 vähemusrahvust, need on venelased ja sakslased, kes oma esitajad võivad Riigikogusse saada. Teised, nagu juudid, rootslased, langevad iseenesest välja ja nemad esitust ka selle vana valimisseaduse järgi, mis meil praegu maksev, ei saa. Ei saa ka selle kava juures, mis Vabariigi Valitsuse poolt on ette pandud ja ammugi mitte selle uue seaduse juures. Kuna aga põhjust arvata ei ole, et meie Riigikogu liikmete arvu suurendama hakkame,

vaid just vastupidi, on kuulda, et vähendada tahetakse, siis on loomulik, et need vähemusrahvused kunagi meie parlamendis omale esitust ei saa. Jääks sellepärast küsimus ainult kahe vähemusrahvuse külge seisma, see on, nagu ma ütlesin venelased ja sakslased. Vene rahvusesse kuuluvate hääleõiguslike kodanikkude arv meie kodumaal tõuseb üle 40.000, see tähendab, kui nende juures ka see normaal protsent välja tuleb, mis meil harilikult valimiste juures on olnud — 80%, siis oleks nende poolt osavõtt tuntuvalt üle 30.000, mis võimaluse annab neile alati 6 esitajat läbi viia. Saksa vähemusrahvuse juures on hääleõiguslike kodanikkude arv senniste valimiste ja andmete järgi kõikunud 15 — 17 tuhande vahel. See annab neile võimaluse vähemalt 3 inimest läbi viia. Ja kui oletame, et vähemusrahvused omavahel tülli lähevad ja ei taha mitte kui vähemusrahvuste esitajad siia tulla, vaid teatud erakonna esitajad, siis võib küll olla, et nad sisse ei pääse, aga kui vähemusrahvused organiseerituna välja astuvad, siis on nendel alati võimalus parlamenti oma esitust saada. Kõiki seda arvesse võttes ei saa ma komisjoni nimel selle põhimõttega ühineda, et vähemusrahvuste kohta erandid oleks vaja.

Juhataja **J. Zimmerman**: Rkl. Grigorjevi poolt on ettepanek tehtud, uus paragrahv sisse võtta, mis järgmiselt kõlab: „§ 94-a. Eelmise paragrahvi (§ 94) määrus ei maksa nimekirjade kohta, mis esitatud Saksa, Vene ja Rootsi registreeritud rahvuslike organisatsioonide poolt“. Panen selle paragrahvi hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on see paragrahv tagasi lükatud.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb):

§ 95. Kui eelmises (94) paragrahvis ettenähtud jaotamisel mõne iseseisva kandidaatide nimekirja kohta rohkem Riigikogu liikmete kohti langeb, kui selles nimekirjas kandidaate on üles tähendatud, siis jaotatakse ülejäänud Riigikogu liikmete kohad § 93. korras kõigi arvesse võetud nimekirjade ühenduste ja iseseisvate kandidaatide nimekirjade vahel.

Samas korras talitatakse ka siis, kui hiljem iseseisvas kandidaatide nimekirjas ei leidu kandidaate vabanenud Riigikogu liikmete kohtade täitmiseks.

K. Virma (stp): Ma teen ettepaneku, esimesest reast välja jätta sõnad: „Eelmises (94) paragrahvis ettenähtud jaotamisel“. Paragrahv on esitatud vanas redaktsioonis, mis siis

oli õige, kui eelmine, see on § 94 veel ei olnud vastu võetud. Nüüd aga ei käi käesolev paragrahv mitte ainult eelmise kohta, vaid eelmiste kohta. Seda lähemat äratähendamist ei ole aga tarvis, sest paragrahv räägib sisuliselt asjast.

Juhataja **J. Zimmerman**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Anderkopp**: Ma saan jällegi arvesse võtta seda, et meie härra Virma'ga omavahel oleme kokku leppinud, ja et härra Virma ka § 96. juures vastava paranduse teeb, mis sellest praegusest on tingitud. Ja sellepärast võin ma käesolevaga parandusega ühineda.

Juhataja **J. Zimmerman**: Aruandja on parandusega ühinenud. Panen paragrahvi ühes parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 95 ühes parandusega vastu võetud.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb):

§ 96. Häälte arv, mis igale ühenduse nimekirjale antud, jagatakse järgimööda arvudega 1, 2, 3, 4 jne.; jagamisel saadud arvudest eraldatakse nii mitu kõige suuremat arvu välja, kui palju nimekirjade ühendusele langenud Riigikogu liikmete kohti § 93. järgi; need arvud seatakse vähenevas järjekorras ritta. Viimane tähendatud arvudest on ühenduse jagaja.

Riigikogu liikmete kohtade arv igale ühendusse liitunud kandidaatide nimekirjale määratakse nimekirjale antud häälte arvu jagamise kaudu ühenduse jagajaga.

K. Virma (stp): Neilsamadel põhjustel, mida eelmise paragrahvi juures ette kandsin, teen ettepaneku, ka käesolevas paragrahvis 5-das reas pärast sõnade „§ 93-da järgi“ lisada juurde sõnad „Lõpulikult jagamisel“. Siis on see selge sellepärast, et esiteks on nagu proovi jagamine, mille puhul langevad teatud nimekirjad välja, ja siis hakatakse uuesti jagama, nõnda et selles paragrahvis on jutt ainult lõpulikust jagamisest, mitte esimesest jagamisest.

Juhataja **J. Zimmerman**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Anderkopp**: Nagu ma juba tähendasin, ühinen ma selle parandusega samuti.

Juhataja **J. Zimmerman**: Aruandja on parandusega ühinenud. Panen § 96. ühes parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 96. ühes parandusega vastu võetud.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb):

§ 97. Kandidaatide arvu puudujäämisel mõnes nimekirjade ühendusse kuuluvaks kandidaatide nimekirjas tunnustatakse Riigikogu liikmete kohtadele valituks vastav arv sellesse ühendusse kuuluva kandidaatide nimekirja hulgast, mis kõige enam häali saanud; on viimaseid aga ühesuuruse häältearvuga mitu, siis selle nimekirja hulgast, mille üksik kandidaat kõige rohkem nimelisi häali saanud; viimaste ühesuuruse korral aga sest nimekirjast, mille suurema arvu nimeliste häältega kandidaat vanem on.

Juhtumisel, kui vabanenud Riigikogu liikmete kohtade täitmiseks üheski nimekirjade ühendusse kuuluvaks kandidaatide nimekirjas enam kandidaate ei ole üle jäänud, jaotatakse vabanenud Riigikogu liikmete kohad kõigi teiste ühenduste vahel, viimaste puudusel või neisse kuuluvates iseseisvates kandidaatide nimekirjades kandidaatide puudusel aga kõigi teiste iseseisvate nimekirjade vahel § 93. korras.

K. Virma (stp): Käesolev paragrahv näeb erikorra ette kandidaatide kohtade määramisel ühendusesolevate nimekirjade eneste vahel. Aga minul ei ole mitte selge, mispärast peaksid need iseseisvad nimekirjad, mis ühenduses seisavad, teistsuguse jagamise korra alla käima, kui need iseseisvad nimekirjad, mis jagamisel ühenduse ja iseseisvate nimekirjade vahel on. Minul ei ole see erikord selge, ja mina olen katsunud mitmetpidi selgitada, mis takistusi seal võiks olla, ja mina ei ole põhjust leidnud, käesolevas paragrahvis ettenähtud erikorra makspanemiseks. Sellepärast teen ettepaneku, et see kord, mis maksab kandidaatide kohtade jagamisel ühenduse ja iseseisvate nimekirjade vahel, jääks maksvaks ka ühenduse piirides olevate nimekirjade vahel, nii et ühtlane kindel kord üldiselt maksma jääks. Ei ole mingisugust tehnilist takistust selle üldise korra makspanemiseks ka nende nimekirjade kohta. Ja selles mõttes tuleks § 97 redigeerida järgmiselt: „Kandidaatide arvu puudumisel mõnes nimekirjade ühendusse kuuluvaks kandidaatide nimekirjas jaotatakse ülejäänud Riigikogu liikmete kohad § 96. korras teiste sama ühendusse kuuluvate kandidaatide nimekirjade vahel.“

Juhtumisel, kui vabanenud Riigikogu liikmete kohtade täitmiseks üheski nimekirjade ühendusse kuuluvaks kandidaatide nimekirjas enam kandidaate ei ole üle jäänud, jaotatakse vabanenud Riigikogu liikmete kohad kõigi teiste § 94. korras arvessevõetud ühenduste ja

iseseisvate nimekirjade vahel § 93. ja järgmistele korras“.

Jutt on siin õieti sellest, et praegumaks va seaduse järgi, kui näiteks ühte ühendusesse kuuluvate nimekirjade järele enam ei ole kandidaate sisse tulemas, aga üks koht vabaneb, siis läheb see kandidaadi koht selle nimekirjale samas ühenduses, mis kõige enam hääli saanud. See kord on aga, nagu ma ütlesin, koguni teistsugune, kui algusjaotamisel. Seda uut korda ei ole sugugi tarvis minu meelest ette võtta, võib segadusi tekitada, et antakse nendele nimekirjadele, mis kõige enam hääli saanud on. Ühe sõnaga, minu meelest oleks see lihtsam, kui jaotamine igal juhtumisel ühesugune oleks.

Juhataja J. Zimmerman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Anderkopp: Härra Virma ettepanek on täiesti arusaadav, ja on selge, mis sellega kätte saada tahetakse. Mina kordan seda veel lühidalt, kui komisjoni aruandja. Selle kava järele, mis vanas seaduses ette nähtud — võtame näiteks praktilise juhtumise, kus meil kommunistide nimekirja tühistati — jaotati vabakssaanud kohad teiste erakondade nimekirjade vahel ära. Näiteks sotsialistid said ühe koha juurde Saaremaa esitaja näol. Selle seaduse kava järgi, mis komisjon praegu ette paneb, saaks vabakssaanud kandidaadi koha see rühmitus, kes üle maa kõige rohkem hääli on saanud. Kui härra Virma ettepanek läbi läheks, tuleks vabakssaanud kohtade jagamine harilikku korra järele. Härra Virma poolt ette pandud kord on küll loogilisem ja lihtsam, kuid sellega opereerides satume siiski raskustesse. Ma mäletan, et Asutava Kogu ajal, kui praegumaksvat valimisseadust kokku seadsime, oli ka arutusel see, et raskused võivad tulla. Milles on need raskused? Raskused on nimelt selles, et kui hakatakse uut esitajat sisse kutsuma, siis võib kergesti Riigikogu liige, kes juba sisse on tulnud, temale antud nimeliste häälearvu järgi välja langeda, et tema asemele teine võiks tulla. Kas niisuguseid võimalusi palju saab olema? Selle peale pean eitavalt vastama, sest niisuguseid võimalusi on väga vähe. Ainult ühel juhtumisel kogu vana valimisseaduse ajal on niisugune olukord tekkinud, ja tuleks arvesse võtta, et edaspidi niisugust juhtumist ette ei tule. Ja kuna teiselt poolt järgmine Riigikogu uue valimisseaduse peaks andma, ja mina usun, et niisugust juhtumist, et Riigikogu liige, kes Riigikogus, peaks Riigikogust ära minema, ette ei tule, on loogilisem parandus, mis härra Virma ette tõi. Sellepärast arvan mina, et seda korda toetada võiks.

Aga et siiski erikomisjoni kiusatusesse mitte viia parandusega ühinemisega, palun juhatajat seda ettepanekut lahus hääletada.

Juhataja J. Zimmerman: Panen rkl. Virma ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Panen paragrahvi ühes vastuvõetud parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 97. ühes parandusega vastu võetud.

Aruandja A. Anderkopp kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 98—106.

§ 98. Kandidaatide nimekirja piirides tunnustatakse Riigikogu liikmeks valituks kõige pealt need kandidaadid, kes on saanud vähemalt niipalju nimelisi hääli, kui suur on valimise jagaja (§ 93.)

§ 99. On kandidaatide nimekirja rohkem Riigikogu liikmete kohti saanud, kui eelmises (98) paragrahvis ettenähtud väljaarvamine määrab, jaotatakse ülejäänud Riigikogu liikmete kohad veel mitte valituiks tunnustatud kandidaatide vahel järgmiselt: nimekirjale ilma üksikut kandidaati märkimata antud hääle arvust arvatakse nimekirjas seismise järjekorras esimesele, teisele, kolmandale jne. kandidaadile temale antud nimeliste hääle arvu juurde, kui tal aga neid olemas ei ole, siis tema nimele, niipalju hääli, et valimise jagaja täis saab. Ei tee üksikut kandidaati tähendamata antud hääle arvu ülejääk ka nimekirjas järgneva kandidaadi nimeliste häälega koos valimise jagajat välja, arvatakse ülejääk nimelisteks hääleteks nimekirjas seismise järjekorras esimesele kandidaadile, keda veel valituks ei ole loetud ja arvatakse valituks see kandidaat, kellel sellega on kõige rohkem nimelisi hääli, kusjuures ühesuuruse hääle arvu juures annab nimekirja järjekord eesõiguse.

§ 100. Ei ole nimelisi hääli aga üldse antud, loetakse kandidaadid valituks nimekirja järjekorras.

Ei ole üksikut kandidaati tähendamata hääli üldse antud, loetakse kandidaadid valituks nende nimeliste hääle arvu suuruse järjekorras.

§ 101. On üks ja sama isik mitmes ringkonnas kandidaatide nimekirja võetud ja mitmes ringkonnas valituks tunnustatud, arvatakse tema nimelised hääled pärast § 54. korras talitamist teistes ringkondades nimekirjale üksikut kandidaati tähendamata hääletena.

§ 102. Pärast valimiste tagajärgede kokkuvõtmist ja edasikaabe tähtaegade möödumist

või edasikaebete tagajärjeta jätmist (§ 11) seab Riigikogu valimiste peakomitee Riigikogu liikmeks valitud isikute nimekirja kokku ja avaldab selle „Riigi Teatajas“.

§ 103. Uue Riigikogu liikmete nimekirja avaldamiseks „Riigi Teatajas“ loetakse uue Riigikogu volitused tekkinuks ja endise Riigikogu volitused lõppenuks.

Endise Riigikogu juhatuse volitused kestavad kunni uue Riigikogu esimehe valimiseni.

Riigikogu valimiste peakomitee volitused lõpevad uue Riigikogu juhatuse valimisega.

§ 104. Endise Riigikogu esimehe puudumisel täidab tema ülesannet põhiseaduse § 43. ettenähtud juhtumisel tema asetäitja.

§ 105. Kui Riigikogu liige lahkub Riigikogust põhiseaduse § 40. korras või selle põhjusel, et ta ei olnud Riigikogu valimiste ajal hääleõiguslik, siis astub tema asemele kandidaat sellest nimekirjast, mille järele lahkuja Riigikogu liige oli valitud. Asetäitja määramisel talitab Riigikogu juhatus käesoleva seaduse §§ 97—100 korras.

9. Süüteod Riigikogu valimiste, rahvaalgatamise ja rahvahääletamise vastu.

§ 106. Süüdlast avalikult ülespandud valimiste või rahvahääletamise üleskutsete, teadaannete või nimekirjade omavolilises mahavõtmises, katkirebimises, kinnikatmises või muutmises või kihutustööd tegeva organisatsiooni päralt oleva kirjanduse hävitamises või rikkumises, karistatakse arestiga või rahatrahviga mitte üle viiekümnetuhande marga.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb):

§ 107. Süüdlast selles, et ta pärast kandidaatide nimekirjade esitamist kunni Riigikogu valimiste lõpuni teadupärast valeteateid avaldas, mis kandidaadi isikusse ehk eraelusse puutuvad, tema või selle organisatsiooni vastu, kelle nimetusega kandidaatide nimekirja esitatud ja kus kandidaat kandideerib, usalduse hävitamise või teiste kandidaatide valimise läbiviimise sihiga, seda karistatakse vangimajaga mitte üle kuue kuu.

J. Tõnisson (rhy): Austatud Riigikogu liikmed! Käesolevas paragrahvis on komisjon valitsuse eelnõu õige põhjalikult muutnud. Valitsuse eelnõu paragrahv oli nii väljendatud, et süüdlast selles, et ta pärast kandidaatide nimekirjade esitamist kunni Riigikogu valimiste lõpuni kandidaati laimas, olgugi tema äraolekul, teda häbistava asjaolu avaldamise läbi, kandidaadi vastu usalduse hävitamise sihiga, karistatakse vangimajaga mitte üle 6 kuu. Komisjoni redaktsioon

selles asjas ütleb, et süüdlast selles, et ta pärast kandidaatide nimekirjade esitamist kunni Riigikogu valimiste lõpuni teadupärast valeteateid avaldas, mis kandidaadi isikusse ehk eraelusse puutuvad, tema või selle organisatsiooni vastu, kelle nimetusega kandidaatide nimekirja esitatud ja kus kandidaat kandideerib, usalduse hävitamise või teiste kandidaatide valimise läbiviimise sihiga, seda karistatakse vangimajaga mitte üle kuue kuu. — Siin on kõigepealt silmas pidada seda, et nähtavasti on komisjon tarvitanud sõna „teadupärast“ ekslikult. See peab tähendama vist „savedomo“ või „bewusst“ ehk „wissentlich“. Nii siis pole see sõna õige. Sest seda mõistet tähendab sõna „teadlikult“. Kui keegi valeteateid on andnud, mis „notooriliselt“ valed on, siis võetakse ta siin vastutusele; aga kui ta isiklikult ehk subjektiivselt teadis, et teated valed on, siis on see ometi teine asi. Ja siin võib sedamööda ainult teadlikkusest juttu olla. Sellepärast tuleb see sõna muuta.

Teiseks on siin valeteate iseloomustamiseks näidatud, et see ei pruugi laimav olla, et see ei pruugi auteotav olla. See on juriidiliselt võimatu, kui irrelevant teateid, mis valed on, siiski kuuekuulise karistuse aluseks taetakse võtta sel korral, kui need puutuvad organisatsiooni, kellest jutt on, ja kui nende teadete sihiks on valimistel teatavaid kandidaate aidata läbi viia. Et kohtule juba niisuguse teo korral sundus peale pannakse vangistamisega karistada, see on minu arvates valimisvõitluste pehmemdamise sihiks liiga kaugele mindud. Kui tahetakse nii kaugele minna, et irrelevant teadete avaldamise pärast võidakse vangimajja sattuda, siis ei tohi keegi enam suudki lahti teha. (Vahelhüüe aruandja A. Anderkopp'i poolt.) Mina ei kõnele mitte komisjoni nimel, vaid tavaliku kodaniku ja õigusteadlikult ettevalmistatud kodaniku seisukohalt. Ja sellele on selge, et kui valeteade, mis auhaavamise seisukohalt tähtsuseta ehk irrelevant on, võib juba ainult sellepärast karistuse alla viia, et ta on sihitud teatava organisatsiooni vastu, siis on see liiga lai. Sest kujutage ette: keegi on vast teisele provokatooriliselt andnud valeteateid ühe või teise organisatsiooni vastu; pärast seletatakse siis: see on „teadupärast“ ehk „notooriliselt“ valeteade. Ja seda, kes seda teadet kasutanud, karistatakse. Sest on raske selgeks teha, et tema subjektiivselt sellest ei teadnud. Kui valeteated oleksid auteotavad olnud, siis oleks inimene seda rohkem kontroleerinud enne, kui tema teadet edasi andis. Tema oleks ettevaatlikum olnud. Kui see ainult propagandistliku ulatusega ilmsüütu teade on, mis aga siiski võib

ühe või teise kandidaadi vastu või heaks sihitud olla, siis ei saa selle peale ometi kriminaalvastutust rajada! See võtaks kodanikkudelt julgeoleku ära. Oleks tarvis ligemalt vaadata, kuidas lugu tegelikult on. Võin teile öelda, et endistest valimistest on meil selle kohta kogemusi olemas, kus avalikult palju seda ei käsitatud, mis lausa vale oli, kus aga auhaava-vaid asju suust suhu kanti. Nõnda tehti teisi täiesti võimetuks. Nüüd kuulen, et üksikutes organisatsioonides on isesuguseid võtteid tarvitatud. Näiteks on Lõuna-Eestis mõnes maakonnas kunni 5 agitaatorit liikumas, kes talust talusse käivad ja kellel on iga üksik valija arvesse võetud. Nemad ei pea avalikke koosolekuid, vaid lähevad iga üksiku isiku juurde, sosistavad, laimavad ja teotavad. Ja seal olete teie abitud, ei saa midagi teha. Kätte saada, missugust laimujuttu oma meeste keskel aetakse, on raske. Kord oli minul võimalik ühe erakonna esimaadleja kohta teateid saada, et ta Karulas on sihilikult valetateid ja laimujutte minu kohta laiale laotanud. Kuid seda ei saanud kuidagi selgeks teha. Küll oli keegi minu sõpradest seda laimujuttu kuulnud, aga see on nüüd surnud, ja laimujutule ei saa kuidagi vastu. Kui aga nüüd edaspidi kuuldavale tuleks mõni väike kuulujutt, mida keegi heas usus vastu võtaks, mis aga ümberkaudu notooriliselt või „teadupärast“ vale on, ja kui seda käsitataks, siis oleks inimene kimbus. Seal on ometi seesmine vastolu olemas, ja minu arvates ei tohiks meil kaelakohtuliku vastutusega nii kaugele minna.

Peale selle pean tähendama, et selle paragrahvi sõnastus või redaktsioon on nii õnnetu, et ta lonkab kahel jalal. Sellepärast panen ette, sõnastada seda paragrahvi järgmiselt: „§ 107. Süüdlast selles, et tema kandidaatide nimekirjade esitamise silmapilgust kunni Riigikogu valimiste lõpuni teadlikult valetateid avaldas, mis kandidaadi isikusse ehk tema eraelusse puutuvad, või selle organisatsiooni vastu on sihitud, kelle nimekirjas kandidaat esitatud, ja millel otstarbeks on nende usalduse hävitamine, seda karistatakse vangistusega mitte üle kuue kuu.“

Kui teadetele usalduse ehk krediidid hävitamine tõepoolest sihiks on, siis saavad ka irrelevant teated, kui nad valed on ja selle tagajärjel kriminaaliseloomu kannavad, karistatud. Kui meil see kindlustus olemas on, et niisugune usaldusehävitamine, mis meil varem kriminaal koodeksis mitte nii karistatav ei olnud, nagu Kesk-Euroopas, siiski karistatav saab, siis arvan, et see peaks meil küllaldaseks kindlustuseks olema.

Juhataja **J. Zimmerman**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Anderkopp**: Mulle näib, et vaidluste ärahoidmiseks kõige parem oleks, kui härra Tõnisson oma redaktsiooni esitaks redaktsiooni komisjonile. See ettepanek sisulikult siiski lahku ei lähe. Minu arvates on ükskõik, kas Teie selle välja jätate või mitte. (J. Tõnisson, rhv: Ei, vaadake, kui Teie selle üles jätate, siis on see usaldusavaldamine või kandidaatideläbiviimise siht.) No jah, aga milles see raskus siis on? Ma tahan peatuda mõne motiiviga selle paranduse juures. Kõigepealt sõna „teadupärast“. Mina ei usu, et Riigikogu hakkab redaktsiooni komisjoni ülesandeid täitma. Sennistes seadustes oleme meie ikka sõna „teadupärast“ tarvitanud ja meie tarvitame seda sõna igalpool ka kohtuotsustes. Võtke uus kriminaal koodeks, ka seal on see sõna sees.

Härra Tõnisson tähendas, et karistus olevat raske, aga ta ei teinud mingit ettepanekut seda karistust muuta. Ma tahaksin tähendada, et ega siis kohus ei ole sunnitud määrama vangistust kunni 6 kuuni, vaid võib üle minna ka aresti peale. Uue nuhtlusseaduse järgi on võimalik määrata vangistust ka üks päev. Et see üks päev vangistust ka raske oleks sel juhtumisel, kui kedagi süüdistatakse valeteadete avaldamises teatud isikute või organisatsioonide peale, seda ometi arvata ei või.

Peale selle on veel rkl. Tõnisson'i poolt ette toodud üks motiiv, et käiakse talust talusse ja sosistatakse kõrvast kõrva, kuna selle eest ometi kedagi karistada ei saa. Minu arvates ei või sellest ometi järeldust teha, et seda tuleb ka koosolekul lubada. (Vahelhüüe J. Tõnisson'i, rhv poolt.) No jah, aga misjaoks siis seda motiivi ette tuua? Käesoleval juhtumisel peame meie kaitsema kahte asja. Meie peame kaitsma kodanikku kui ka tema organisatsiooni. Meie peame kaitsma kodanikku ja organisatsiooni mitte ainult valeteadete eest, mis laimu sisaldavad, sest selle eest kaitseb kodanikku juba harilik politseikoodeks, vaid meie peame kodanikku kaitsma valeteadete eest, mis mitte kriminaaliseloomu ei kanna, vaid mis tähendavad kodanikule poliitilist surma. (J. Tõnisson, rhv: Mis tema usaldust rikub, sellest on küll.) Ega usaldus mingi abstraktne asi ei ole... (J. Tõnisson, rhv: See on kohtu asi otsustada.) Jätke siis kohtu asjaks. (J. Tõnisson, rhv: Ega meie ei tohi kohtule liig suurt koormat peale panna.) Meie ei pane kohtule suurt koormat peale, vaid

meie anname temale võimaluse tööd teha ning läheme ainult selles lahku, mis ta tegema peab. Komisjon on arvamisel, et peab kaitsma niihästi inimesi, kui ka organisatsioone, ja komisjoni nimel mina selle ettepanekuga ühineda ei saa.

Juhataja **J. Zimmerman**: Rkl. Tõnisson'i poolt on tehtud parandus-ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on antud 17 häält, vastu 12 häält, seega on ettepanek vastu võetud. Panen § 107 ühes vastuvõetud parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 107 vastu võetud.

Aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 108/119.

§ 108. Süüdlast hääleõigusliku kodaniku rahvaalgatamise, rahvahääletamise või Riigikogu valimise õiguse vaba teostamise takistamises vägivallega isiku kallal, karistatava ähvardusega, võimu kuritarvitusega või majandusliku ärarippuvuse kaudu, karistatakse parandusmajaga mitte üle kolme aasta.

Katse on karistatav.

§ 109. Süüdlast pettuse abil hääleõigusliku kodaniku kaldutamises rahvaalgatamisel, rahvahääletamisel või Riigikogu valimistel hääletada või valida oma õige tahtmise vastu või tühiselt, karistatakse vangimajaga.

§ 110. Süüdlast hääleõiguslikule kodanikule või tema perekonnaliikmele ainelise või isikliku tasu pakkumises, lubamises või andmises mõjuavaldamiseks rahvaalgatamisest, rahvahääletamisest või Riigikogu valimistest keelduda või teataval viisil neist osa võtta, karistatakse vangimajaga.

Sama karistuse alla langeb süüdlane selles paragrahvis tähendatud tasu vastuvõtmises, kui ta on hääleõiguslik kodanik.

§ 111. Süüdlast rahvaalgatamise, rahvahääletamise või Riigikogu valimiste seaduspärase kihutustöö takistamises vägivallega isiku kallal, karistatava ähvardusega, võimu kuritarvitusega või majandusliku ärarippuvuse kaudu, karistatakse vangimajaga või arestiga.

§ 112. Süüdlast rahvaalgatamise, rahvahääletamise või Riigikogu valimiste korraldamise või läbiviimise takistamises vägivallega isiku kallal, karistatava ähvardusega või võimu kuritarvitusega, karistatakse parandusmajaga mitte üle kolme aasta.

Katse on karistatav.

Kui sama tegu mitme sõjariistus isiku poolt korda saadeti, siis karistatakse süüdlast sunnitööga mitte üle kuue aasta.

§ 113. Süüdlast korduvalt või vale nime all rahvaalgatamisest, rahvahääletamisest või

Riigikogu valimistest osavõtmises või muul viisil rahvaalgatamise, rahvahääletamise või Riigikogu valimiste moonutamises, karistatakse parandusmajaga mitte üle kolme aasta.

§ 114. Süüdistust võib tõsta süüdlaste vastu käesolevas peatüki §§ 106—113 ettenähtud süütegude kuue kuu jooksul peale Riigikogu valimiste või rahvahääletamise esimest päeva.

§ 115. Käesolevas peatükis tähendatud süütegude asjus tuleb käsitada u. n. s. üldosa.

10. Riigikogu valimiste ja rahvahääletamise kulud.

§ 116. Hääleõiguslikkudele kodanikkudele, kes valimistest või hääletamisest osa võtavad, ei anta tasu ei aja kulutamise eest, ei ülespidamise väljaminekuteks ega sõidukuludeks.

§ 117. Hääleõiguslikkude kodanikkude nimekirjade pidamise kulud on § 21. ettenähtud asutuste kanda.

§ 118. Jaoskonna komisjonide ja ringkonna komiteede asjaajamise kuludeks antakse Riigikogu juhatuse otsusel iseäralikud summad nende krediitide arvel, mis Riigikogu valimisteks ja rahvahääletamiseks iga-aastases riigi eelarves määratud.

§ 119. Ringkonna komiteede ja jaoskonna komisjonide liikmetele võib vastavate maakonna, linna, alevi või valla asutuste poolt nende sellekohastest summadest tasu määrata.

Märkus: Käesoleva paragrahvi määrused ei ole maksvad §§ 14. ja 17. ettenähtud isikute kohta.

Aruandja **A. Anderkopp** (loeb):

§ 120. Ringkonna komitee tarvitada antavate ruumide, nende ümbertegemise, kütmise ja valgustamise kulud on maakonna ringkondades maakonna ja selle piirides asuvate linnade, Võru-Valga-Petseri ringkonnas nende maakondade ja nende piirides asuvate linnade kanda proportsionaalselt nende hääleõiguslikkude kodanikkude arvule, Tallinna ringkonnas aga Tallinna linna kanda.

Samad kulud jaoskonna komisjonide tarviduste jaoks on § 21. ettenähtud asutuste kanda.

K. Virma (stp): Teen ettepaneku, käesoleva paragrahvi esimese rea lõpus ja teise rea algul välja jätta sõnad „nende ümbertegemine“. Minul ei ole siin selge, mis tähendab ümbertegemine. Sellest saaksin ma aru, kui jaoskondade komiteede ruumid tuleksid ümbertegemisele; aga ringkonna komiteede ruumide ümbertegemist valimiste puhuks ei ole ette näha, ja mina usun, et ei ole mingisugust tarvidust neid ruume ümber tegema

hakata. Endises seaduses on see sõnastus sees ja sellepärast on see ka käesolevasse paragrahvi sisse jäänud. Minu arusaamise järgi ei peaks kellelgi juba selguse mõttes selle vastu olema, kui need sõnad välja jäetakse.

Juhataja **J. Zimmerman**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Anderkopp**: Need laused on sattunud eksikombel redaktsiooniliselt siia sisse. Ja et harilikult ringkonnad istuvad maakonna või linnavalitsuse ruumides koos, siis ei võiks siin mingsugusest ringkonna ruumide ümbertegemisest juttu olla. Sellepärast ühinen selle parandusega.

Juhataja **J. Zimmerman**: Hääletamisele tuleb rkl. Virma parandus. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on paran-

dus vastu võetud. Hääletamisele tuleb § 120 ühes vastuvõetud parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 120 vastu võetud.

Aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 121 ja 122, ning lisad §§ 29., 43. ja 45. juurde.

§ 121. Käesoleva seaduse maksmahakamisega kaotavad maksvuse: a) Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise õiguse seadus („Riigi Teataja“ nr. 105/106 — 1920. a.); b) Riigikogu kodukorra § 461 teine lõige („Riigi Teataja“ nr. 159 — 1922.) ja c) Riigikorra kaitseseaduse („Riigi Teataja“ nr. 29/30 — 1925. a.) II osa.

§ 122. Käesolev seadus astub jõusse tema väljakuulutamisega „Riigi Teatajas“.

Lisa § 29. juurde.

Rahvaalgatamise nõudmine.

Meie allakirjutajad hääleõiguslikud Eesti vabariigi kodanikud nõuame Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse §§ 28. ja 31. põhjal, et Riigikogu juhatus korralduse teeks hääleõiguslike kodanikkude allkirjade kogumiseks, kes ühinevad nõudmisega maksta panna põhiseaduse § 31. korras seadus, mis eelnõuna avaldatud „Riigi Teataja“ nr. lisas, „.....“ 19... a. pealkirja all: „.....“

Riigikogu juhatuslega oma esitajana volitame asju ajama

(Esitaja perekonna- ja eesnimi).

..... kelle elukoht on

Järjekorra nr. nr.	Nõudjate perekonna-, ees- ja isanimi	Vanus	Kus hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas	Elukoht	Allkiri

..... linna/alevi/valla valitsus tunnustab, et käesolevale rahvaalgatamise nõudmisele oma käega alla on kirjutanud nimestikus tähendatud kodanikud, kes

..... linna/alevi/valla hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas on.

Linnapea
alevi
valla vanem { (Allkiri)

Sekretäär (Allkiri)

Lisa § 43. juurde.

(Kandidaatide nimekirja nimetus).

kandidaatide nimekiri Riigikogu valimistel 19..... aastal
valimisringkonnas.

Järjekorra nr.	Kandidaatide perekonna- ja eesnimi	Vanus	Elukoht
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
19.			
20.			

Käesolev nimekiri samanimeliste kandidaatide nimekirjadega kogu vabariigis nimekirjade ühenduseks.
(Kui liitub, siis kirjutada: liitub).

Käesoleva nimekirja esitajaks määrame:
(Perekonna- ja eesnimi).
kelle elukoht on

Riigikogu valimise peakomiteesse määrame meie oma nimekirjade ühenduse esitajaks
....., kelle elukoht on
(Perekonna- ja eesnimi).

Käesolevat kandidaatide nimekirja toetame meie, allakirjutajad, hääleõiguslikud Eesti vabariigi kodanikud:

Järjekorra nr. nr.	Soovitajate perekonna-, ees- ja isanimi	Vanus	Kus hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas	Elukoht	Allkiri
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
(6.)					
(7.)					
(8.)					

..... linna
alevi valitsuse nimel tõestan, et käesolevale kandidaatide nimekirjale soovitajatena oma käega alla on kirjutanud: 1)
(Soovitaja perekonna-, ees- ja isanimi), 2), 3)
4), 5)

ja et nemad linna
alevi hääleõiguslike kodanikkude nimekirjas seisavad.

(Tõestaja allkiri).

(Pitsat).

Lisa § 45. juurde.

Riigikogu valimiste peakomiteele.

Teadustan seega, et mina

(kandidaadi perekonnanimi,

..... aastat vana, kes elan

ees- ja isanimi)

..... nõus olen Riigikogu valimistel

19..... aastal kandideerima

(kandidaatide nimekirja nimetus).

kandidaatide nimekirja järele valimisringkonnas.

..... 19..... aastal.
(koht). (kuupäev).

(Kandidaadi isiklik allkiri).

**5. Riigikogu
õhtupoolse
koosoleku päe-
vakorra kind-
laksmäärami-
ne.**

Juhataja **J. Zimmerman:** Korra kohta on sõna rkl. Holberg'il.

Sekretäär **J. Holberg:** Juhatuse nimel teenettepaneku, tänase pä-rastlõunase koosoleku päe-

vakorda võtta samad seaduseelnõud, mis olid täna ennelõunase koosoleku päevakorras, ja samas järjekorras, ainult selle vahega, et päevakorra esimene punkt — kuldbilansside seaduse muutmise seadus — ja teine päevakorra punkt — Riigikogu valimise, rahvahääletamise

ja rahvaalgatamise seadus — oleksid III lugemisel. (Hüüded: Lõpetada!)

Juhataja **J. Zimmerman:** Panen hääletamisele juhatuse nimel tehtud ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Ettepanek on tehtud, koosoleklõpetada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 2.30 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **A. Rei.**

Abiesimees **A. Jürman.**

Abiesimees **J. Zimmermann.**

Sekretäär **J. Holberg.**

Abisekretäär **J. Piiskar.**

